

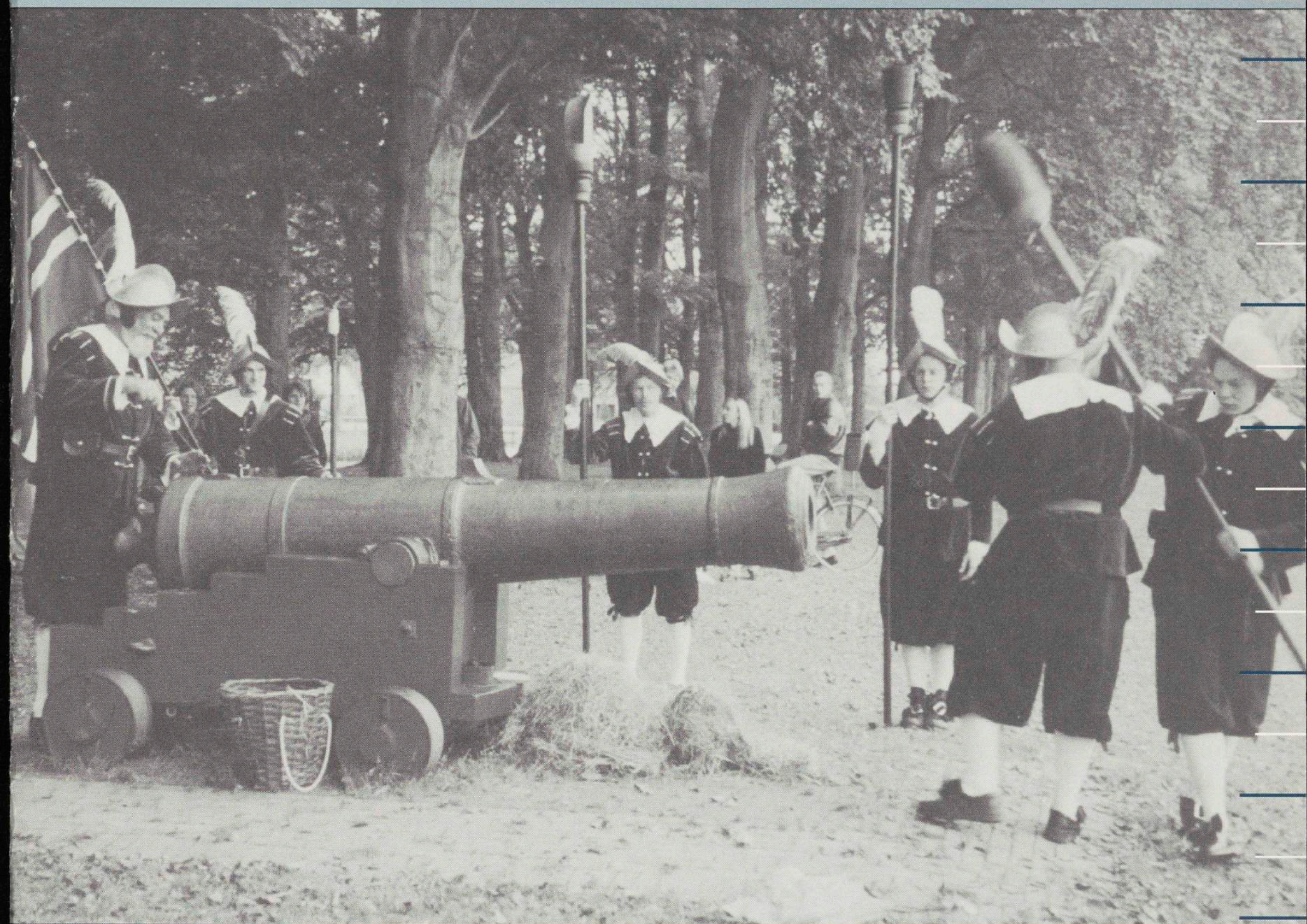
inclusief provinciale bijlage

museum

nummer 6, december 1996

PEIL

COLLEGIAAL INFORMATIEBLAD VOOR MUSEA

■
MUSEA EN HET AFSLUITEN VAN VERZEKERINGEN

■
MUSEUMEDUCATIE IN DE JAREN '90

■
DE OPVRETER, EEN EDUCATIEF PROJECT
■

Inhoud

Voorwoord	1
Musea en het afsluiten van verzekeringen	2
Wat u vooraf moet weten	
Museumeducatie in de jaren '90	6
Trendrapport Museumeducatie, Cultuurnota 1997-2000 en de notitie Cultuur en School	
De Opvreter, een educatief museumproject	10
Evenement Vrouw en Arbeid 1898-1998	11
Laat zien wat je kan: het vakwerk van vrouwen	
LCM-info	12
■ Derde Europese conferentie van museum-consulenten	
Nederlands Instituut voor Cultureel Erfgoed:	15
de fusie van drie belangrijke instituten voor de ondersteuning van musea	
Boeken en Tijdschriften	16
De Museumjaarkaart en de omzetbelasting (BTW)	17
Reizende behoudstentoonstelling	17
Het Deltaplan in percentages	19
Aangeboden	20

Colofon

Museumpeil is een gezamenlijke uitgave van de bureaus van de provinciaal museumconsulenten van Friesland, Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht, Noord-Brabant en Limburg

Copyright

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de redactie

Redactie

Peter Fransman, Hans de Haan, Dominique Hamerlijnck, Ellen Loozen, Marianne de Rijke en Marjolein Spruijt

Eindredactie

Ellen Loozen, Marjolein Spruijt

ISSN 1381-1088

Ontwerp & Vormgeving

De Vormers, bureau voor grafische vormgeving, Utrecht

Drukkerij

Pascal, Utrecht

Redactie-adres

Stichting Ondersteuning Musea
Mariaplaats 23
3511 LK Utrecht
Telefoon: 030-2343880
Fax: 030-2328624
Nummer 6, december 1996

Foto omslag: schutters in Hasselt tijdens Europese conferentie van museumconsulenten
Foto: J. Verschuuren

De redactie

Voorwoord

Voor u ligt weer een gevarieerd nummer van Museumpeil; musea en verzekeringen, educatie in musea, het Deltaplan in cijfers en nog veel meer. De musea in Groningen ontvangen Museumpeil voor het eerst. Met ingang van het volgende nummer verschijnt ook een provinciale bijlage voor de musea in Groningen.

Over de inhoud

Musea en verzekeringen, een onderwerp waar musea mee te maken hebben. Hoe kunt u een op uw museum toegesneden keuze maken uit de verschillende soorten verzekeringen. Aan de hand van een stappenplan wordt beschreven hoe u voor uw museum een optimale verzekeringsdekking kunt realiseren. Hoe staan de musea tegenwoordig tegenover educatief werk en wat is de rol die het ministerie van OC en W voor de musea ziet weggelegd. Het artikel 'Museumeducatie in de jaren '90' gaat daar dieper op in. Voorts ligt het in onze bedoeling om in elke uitgave van Museumpeil een opmerkelijk educatief project aan de orde te stellen. De primeur gaat in dit nummer naar 'De Opvreter'..... Dat museumconsulenten niet stil zitten en bovendien zeer aardige mensen blijken te zijn heeft Wim Scholten geconstateerd tijdens de derde Europese conferentie van museumconsulenten in Ellecom.

In nummer 4, december 1995, van Museumpeil is de vraag al gesteld: 'Thema- en jubeljaren: een aanwinst?'. 1996, Jaar van het Industrieel Erfgoed loopt ten einde, een jaar waarin heel wat publiciteit is gegenereerd voor de relatief jonge industriële monumenten. Veel musea hebben op de een of andere manier aangehaakt op het thema, ondanks dat de communicatie pas laat in gang is gezet. In 1998 staat gedurende drie maanden het onderwerp vrouw en arbeid in de schijnwerpers. Weer een thema om op in te haken?

In het vorige nummer van Museumpeil heeft reeds een artikel gestaan over musea en BTW. Voor dit nummer

was een aanvulling aangekondigd over museumwinkels en BTW.

Bij nader inzien heeft de redactie besloten hier voorlopig niet nog een apart artikel aan te wijden aangezien beide artikelen te veel overeenkomsten vertonen.

Ter informatie

Twee delen

Museumpeil verschijnt in twee delen. Het eerste algemene deel bevat artikelen en informatie die voor alle Nederlandse musea van belang zijn. Het tweede, losse, deel is uitsluitend bestemd voor de eigen provincie.

Abonnement

Voor f 25,- per jaar krijgt u tweemaal Museumpeil. Voor f 30,- per jaar krijgt u tweemaal Museumpeil en een provinciale bijlage naar keuze. Opgave bij het bureau van de provinciaal museumconsulent in de betreffende provincie.

Voor f 55,- per jaar krijgt u Museumpeil inclusief alle zes provinciale bijlagen.

Opgave bij het redactie-adres in Utrecht.

Post Scriptum

Mocht u het verkeerde provinciale deel hebben ontvangen, neem dan contact op met het bureau van de provinciaal museumconsulent in uw provincie. U krijgt het dan zo spoedig mogelijk toegestuurd.

Musea en het afsluiten van verzekeringen

wat u vooraf moet weten

In dit artikel wordt aan de hand van een fictief voorbeeld beschreven hoe u aan de hand van een stappenplan een optimale verzekeringsdekking kunt realiseren voor uw collectie en bruiklenen.

* zie de alfabetische toelichting aan het einde van dit artikel

Er zijn weinig producten met een zo hoog gespannen verwachtingspatroon als verzekeringen. Als er over verzekeringen wordt gesproken overtreffen de negatieve verhalen de positieve ervaringen met verzekeringen ruimschoots.

Toegegeven de gebruikte polis teksten laten vaak aan duidelijkheid te wensen over.

Ogenschoonlijk geruststellende benamingen zoals 'all risks polis' of een verzekering tegen 'alle van buiten komende onheilen' worden, door de kleine lettertjes in de polisvoorwaarden beperkt tot een product dat weinig meer dekking biedt dan een normale 'uitgebreide brandverzekering'. Terecht dat de consument die denkt een 'all risks verzekering' afgesloten te hebben zich tekort gedaan voelt. Maar gelukkig worden er ook heel veel schadeclaims naar volle tevredenheid van de consument afgewikkeld.

U zou verzekeringen ook anders kunnen bekijken, bijvoorbeeld: Verzekeren is het overdragen van die risico's die u niet zelf wilt of niet zelf kunt dragen.

Over de auteur

De heer A.C. Meijer was tot voor kort werkzaam als Senior Account-Manager Kunstzaken bij ABN-AMRO Verzekeringen, Makelaars in Assurantiën te Zwolle. ABN-AMRO Verzekeringen is één van de vooraanstaande makelaars op het gebied van Kunstverzekeringen.

Vóór het afsluiten van een verzekering zou eigenlijk al bekend moeten zijn wat de behoeften en wensen zijn voor de verzekering van de collectie en bruiklenen van het museum. U kunt de verzekeringspolis vergelijken met een sleutel die toegang geeft tot de portemonnee van verzekeraars. Als het evenement(*) dat de schade heeft veroorzaakt onder de dekking van de verzekering valt gaat de portemonnee van verzekeraars open.

De omvang van de vergoeding waar u recht op heeft is afhankelijk van de afspraken die met verzekeraars op dit punt zijn gemaakt. De vergoeding kan zich bijvoorbeeld beperken tot uitsluitend reparatiekosten of zich uitstrekken tot het vergoed krijgen van alle geleden schade inclusief de waardevermindering van de objecten. Uiteraard is de prijs van de verzekering afhankelijk van de polis (variërend van een brand- tot een 'all risks' dekking) en de omvang van de vergoeding die u bij schade wenst te ontvangen.

Het is niet eenvoudig om te bepalen welke verzekeringspolis bij uw museum past en welke vergoeding aansluit op de samenstelling van uw collectie en de omvang van het verzekeringsbudget.

Stappenplan verzekeringsbehoefte collectie en bruiklenen

Het stappenplan voor het bepalen van de mogelijke verzekeringsbehoefte is gebaseerd op de 'Risk-Management' gedachte. Uitgangspunt is de continuïteit van het museum tegen zo gering mogelijke kosten te waarborgen. Daarvoor is het van belang de risico's waaraan de museumcollectie is blootgesteld in kaart te brengen en daarna de gesignaleerde risico's zoveel mogelijk te beperken. Wat vervolgens aan risico's overblijft, lees de continuïteit van het museum bedreigt, kan door middel van een verzekering worden overgedragen.

Zo'n stappenplan kan er als volgt uitzien:

1. Inventariseren/waarderen van de collectie/bruiklenen;
2. Vaststellen van de risico's waaraan de collectie/bruiklenen zijn of kunnen worden blootgesteld;
3. Onderzoeken welke risico's niet acceptabel zijn voor het museum;
4. Oplossingen zoeken om de onder 3 gevonden risico's verder te beperken of over te dragen, waarbij ook de aanwezigheid van reeds door het museum getroffen preventieve voorzieningen kunnen worden betrokken;
5. Regelmatig (jaarlijks) dit stappenplan doornemen en zonodig bijstellen.

Ad. 1 Inventariseren/waarderen

De inventarisatie/waardering van de collectie is vaak de meest tijdrovende fase van het stappenplan. Voor musea die niet beschikken over een permanente staf is het vaak onmogelijk om tot een gedegen beschrijving en waardering van de collectie te komen en is het inschakelen van hulp van buitenaf (expert/taxateur) gewenst.

Het voordeel van het 'inkopen van deze waarderingskennis' is dat dit een beeld geeft van de marktwaarde(*) van de collectie. Daarnaast kan de uitkomst van deze waardering als basis(*) dienen voor de af te sluiten verzekeringen, waarmee discussie bij schade over de waarde van de collectie wordt voorkomen.

Een alternatief, waarmee u externe taxatiekosten uitspaart, voor deze vaste taxatie is om met uw verzekeraar af te spreken dat de waarde waarvoor het museum de objecten heeft geregistreerd als uitgangspunt geldt bij schade. Deze vorm heet 'partijtaxatie.'

Een inventarisatie en waardering van de collectie levert u niet alleen waardevolle informatie op over de omvang, samenstelling en waarde van de collectie, maar kan ook bij een onverhoopte diefstal van de objecten gebruikt worden om de politie van de juiste informatie te voorzien.

Op basis van de inventarisatie kunt u besluiten om bepaalde delen van de collectie NIET ter verzekering aan te bieden, of deze met een hoog eigen risico of op zeer beperkte condities(*) te verzekeren.

Ad. 2 Vaststellen van de risico's

De gevaren(*) waaraan de collectie en de bruiklenen kunnen worden blootgesteld en die schade of beschadigingen kunnen veroorzaken zijn in twee categorieën onder te verdelen:

- geleidelijke invloeden/inwerkingen op/vanuit de objecten zoals: slijtage, weersinvloeden, luchtvervuiling, temperatuurverschillen enzovoorts;
- plotselinge invloeden/inwerkingen op de objecten zoals: brand, blikseminslag, waterschade, aanrijding, storm, inbraak/diefstal, vandalisme en overige van buiten komende onheilen.

Al deze risico's kunnen leiden tot het verlies van, of het geheel of gedeeltelijk beschadigd raken van uw collectie en/of bruiklenen.

Kanttekening hierbij is dat de geleidelijk werkende invloeden(*) bijna niet verzekeraar zijn.

Ad. 3 Onacceptabele risico's

Op basis van de resultaten van stap 1, het inventariseren en waarderen, kunt u zich een beeld vormen over de financiële consequenties van een schade aan uw collectie en/of de bruiklenen.

De gevaren van stap 2 verwerkt u in een schema waarin aan de ene kant de collectie naar onderdelen en aan de andere kant de gevaren zijn opgenomen. In dit schema kunt u per gevaren-categorie en per collectie-deel de omvang van de mogelijke schade aangeven.

collectie/gevaar	Brand/storm	Inbraak/diefstal	Overige onheilen
Schilderijen			
Archeologie			
Bruiklenen			

Zo'n schema in een fictief museum kan er als bovenstaand schema uitzien: Uiteraard kunt u binnen de collectie nog verfijningen aanbrengen bijvoorbeeld: in presentatie/in depot, breekbaar/niet breekbaar of klein (zo mee te nemen)/groot (niet op te tillen). Ook de lijst met risico's in dit voorbeeld is beperkt en kan verder uitgebreid worden.

Vaststellen van de schadeomvang

Het moeilijkste onderdeel van het stappenplan is het inschatten van de maximale financiële schade per collectiedeel en per gevaar. U kunt zich afvragen hoeveel er van de collectie verloren gaat bij brand? Of hoeveel werken kunnen inbrekers meenemen, en wat zullen zij naar alle waarschijnlijkheid laten staan? Wat voor effect heeft het als de inbraakbeveiligingsinstallatie gekoppeld wordt aan de politie of aan een meldkamer? Welk deel van de collectie is zo kwetsbaar dat niet alleen brand, maar ook het omstoten van een kunstwerk door een bezoeker tot een grote schade kan leiden? Enzovoorts.

De omvang van de schade kan in drie categorieën verdeeld worden (de bedragen zijn museum- en dus budgetgebonden):

- een kleine schade tot en met f 5.000,- per voorval (geen enkele bedreiging van de continuïteit);
- een middelgrote schade van f 5.001,- tot en met f 15.000,- per voorval (zorgelijk, maar geen directe bedreiging van de continuïteit);
- een grote schade f 15.001,- en hoger per voorval (bedreigt de continuïteit)

Deze drie categorieën kunnen eenvoudig in een schema verwerkt worden:

collectie/gevaar	Brand/storm	Inbraak/diefstal	Overige onheilen
Schilderijen	groot	groot	klein
Archeologie	groot	klein	klein
Bruiklenen	groot	groot	middelgroot

De gevaren brand/storm leiden voor alle collectiedelen tot een grote schade.

Het risico van inbraak/diefstal in het voorbeeldmuseum ligt met name voor archeologie anders.

De verwachting is dat potentiële inbrekers de archeologische collectie die voornamelijk uit aardewerk bestaat met rust zullen laten.

De overige onheilen(*) scoren overwegend laag qua schade-omvang. Het museum heeft voldoende bewaking om de bezoekers op een veilige afstand van de schilderijen te houden en de archeologische collectie wordt in vitrines geëxposeerd. Bij de bruiklenen zit echter wel een kwetsbaar object dat op een sokkel in de centrale hal staat. Als dat object zou vallen omdat het door een bezoeker wordt omgestoten en breekt bedraagt de schade bijna f 13.000,-.

Met deze uitkomsten heeft u per voorval een overzicht van de maximale schade-omvang van de gevaren die het museum bedreigen. Ook kunt u in een oogopslag zien of een en ander u acceptabel overkomt getoet op de financiële draagkracht van het museum of dat er maatregelen genomen moeten worden.

Als er aanvullende maatregelen gewenst of noodzakelijk zijn, dan komt u bij stap 4 terecht met als primair doel de schadekans en omvang van een schade zoveel mogelijk te beperken.

Ad. 4 Oplossingen

Van achter een bureau is het bijna onmogelijk om aan te geven hoe per museum risico's beperkt kunnen worden. Een advies op dit punt kan variëren van het instellen van een rookverbod in de kantoren/ruimten van het museum, kostbare schilde-

* zie de alfabetische toelichting aan het einde van dit artikel

Musea en het afsluiten van verzekeringen

wat u vooraf moet weten

* zie de alfabetische toelichting aan het einde van dit artikel

rijen voorzien van slagvast glas tot het gebruik maken van professionele kunstvervoerbedrijven. Maar ook kan het wenselijk zijn om voortaan bepaalde objecten in vitrines of achter glas te gaan exposeren. Kortom om over het beperken van gevaren te kunnen praten of adviseren is veel informatie over de lokatie en de collectie van het museum nodig. Schroom niet om eens met een verzekeringsmakelaar, assurantietussenpersoon of uw verzekeringsmaatschappij van gedachten te wisselen over het beperken van de bedrijfsmatige risico's van uw museum.

Terug naar het stappenplan; om aan te geven wat een bepaalde maatregel voor effect kan hebben op het eerder vermelde schema (stap 3) het volgende voorbeeld:

- het museum laat een inbraakbeveiligingsinstallatie installeren met een doormelding naar de politie die binnen vijf minuten ter plaatse kan zijn.

Dit heeft het volgende effect op het schema uit stap 3:

collectie/gevaar	Brand/storm	Inbraak/diefstal	Overige onheilen
Schilderijen	groot	klein	klein
Archeologie	groot	klein	klein
Bruiklenen	groot	klein	middelgroot

Deze maatregel heeft tot gevolg dat de schade ten gevolge van inbraak voor de schilderijen en de bruiklenen in omvang aanmerkelijk is verkleind (van een 'grote schade naar een kleine schade').

Verzekering

Als al het mogelijke gedaan is om de risico's uit te bannen of te beperken, dan komt u in de laatste fase van het stappenplan. Het overdragen van de risico's die u niet zelf wilt of kunt dragen.

Een verzekering kan hiervoor een oplossing zijn.

Leidraad bij het kiezen van de verzekeringsdekking(*) die uw situatie het beste dient is naast het beschikbare budget natuurlijk ook de uitkomst van het stappenplan. Bent u tot de conclusie gekomen dat er in uw situatie door 'overige onheilen' slechts een kleine schade ontstaat, dan kunt u zich afvragen of een 'all-risks' verzekering(*) wel op zijn plaats is en wellicht kan volstaan worden met alleen een branddekking(*) of desnoods een uitgebreide gevaren verzekering(*).

Ter verduidelijking wil ik toch nog even teruggaan naar de conclusies van het voorbeeldmuseum uit stap 3 en 4:

- Brand/storm geeft altijd een catastrofale grote schade;
- Inbraak/diefstal leidt niet tot een catastrofale grote schade;
- Overige onheilen brengen uitsluitend kleine schades met zich mee.

Als dit museum op basis van de uitkomsten van het schema de kleine schades NIET wil verzekeren, maar voor de bruiklenen een meer dan uitgebreide dekking (all risks) wenst, dan komen de volgende risico's in aanmerking om te worden overgedragen:

Collectie	Brand/storm
Archeologie	Brand/storm
Bruiklenen	Brand/storm, Inbraak/diefstal en Overige onheilen

Het verdient aanbeveling om u bij het afsluiten van een verzekering te laten assisteren door een professionele assurantietussenpersoon of een makelaar in assurantien. Zij hebben dagelijks contact met verzekeraars zodat zij voor u kunnen beoordelen of de prijs van de verzekeringsdekking marktconform is.

Op deze wijze kunt u uw verzekeringsbehoefte op maat invullen. U weet immers precies wat u nodig heeft en kunt zodoende een bewuste keus maken voor een bepaalde verzekeringsdekking(*). Hiermee voorkomt u (te) hoog gespannen verwachtingen en/of teleurstellingen bij een onverhoopte schade.

Afwijkende verzekeringsvormen

Uiteraard kunt u binnen de verzekeringsdekking weer allerlei variaties aanbrengen waarmee premie kan worden bespaard. U kunt hierbij denken aan het in de polis laten opnemen van een eigen risico bij schade of een afwijkende schaderegeling waarbij uitsluitend de reparatiekosten of alleen een schadevergoeding bij totaal verlies wordt vergoed. Laat u eens voorrekenen wat de consequenties voor de door u te betalen premie zijn als u kiest voor een afwijkende schaderegeling(*).

Ad. 5 Bijstellen

Dit is de moeilijkste stap. Het jaarlijks doorlopen van alle stappen van dit stappenplan en het nadenken over wat er gewijzigd is binnen en buiten het museum.

In elke organisatie, ongeacht de omvang zullen zich wijzigingen voordoen die u niet direct worden gemeld.

Hierbij kunt u denken aan de nieuwe frituurpan in het museumrestaurant, die het brandgevaar vergroot of een wijziging in de samenstelling van de collectie waardoor de schade-omvang toeneemt door bijvoorbeeld de hoge waarde en/of fragiliteit van een object.

Jaarlijks om de tafel zitten met alle direct betrokkenen om te praten over risico's en schade geeft betrokkenheid bij de medewerkers van het mu-

seum. Dit gecombineerd met het maken van duidelijke afspraken wie er verantwoordelijk is voor de jaarlijkse uitvoering van het stappenplan en de

verzekeringszaken is essentieel voor het welslagen van een aanzet tot riskmanagement binnen uw organisatie.

Toelichting op de gebruikte begrippen:

Afwijkende schaderegeling

In de meest gangbare verzekeringsvoorwaarden wordt, mits uw polis hiervoor verzekeringsdekking geeft, de door u geleden schade betaald op basis van:

1. (geregistreerde) waarde voor de ramp minus waarde na de ramp of
2. de reparatiekosten al dan niet vermeerderd met een eventuele waardevermindering ten gevolge van deze reparatie.

Dit met de kanttekening dat verzekeraars in hun voorwaarden meestal regelen dat slechts de laagste van deze twee aan u wordt vergoed!

Als u hiervan afwijkt, door bijvoorbeeld te kiezen voor alleen de vergoeding van de reparatiekosten, dan praten 'wij' in verzekeringsland over een afwijkende schaderegeling

All risks verzekering

Een verzekering welke alle schade die aan de objecten ontstaat verzekerd, met uitzondering van een aantal met name genoemde uitsluitingen zoals bijvoorbeeld oorlogsrisko, natuurrampen (aardbevingen en overstromingen) en geleidelijk werkende invloeden.

Basis voor de af te sluiten verzekering

Met een taxatierapport van een onafhankelijke expert/taxateur kunt u een verzekeringsovereenkomst aangaan op basis van 'vaste taxatie'. Hierdoor bereikt u dat de door de expert bepaalde waarde ook de waarde is die bij schade als uitgangspunt voor de schaderegeling geldt.

Een alternatief, waarmee u externe taxatiekosten uitspaart, voor deze vaste taxatie is om met uw verzekeraar af te (laten) spreken dat de waarde waarvoor u de objecten heeft geregistreerd als uitgangspunt geldt bij schade. Deze vorm heet 'partijtaxatie.'

Brand- en/of Brand/Stormverzekering

Schade door brand/blikseminslag en indien meeverzekerd ook storm komt voor vergoeding in aanmerking. Schade veroorzaakt door luchtvaartuigen valt niet onder de dekking van deze verzekering tenzij er brand ontstaat! Tegen een beperkte premietoelage kunt u deze dekking met uw brandverzekering inkopen.

Conditie

De wijze waarop de verzekering is afgesloten. Hierbij kunt u denken aan een all risks/uitgebreide gevaren- of brandverzekering.

De gekozen (verzekerings)condities bepalen of een evenement al dan niet onder de verzekeringsdekking valt, en mogelijk voor vergoeding in aanmerking komt.

Evenement

Zie 'Gevaren'

Geleidelijk werkende invloeden

Een gevaar/evenement dat langzaam inwerkt en niet gelijk tot een beschadiging leidt.

Hierbij valt te denken aan het roesten van blank metaal of de oxidatie van een koperen beeld waardoor het groen wordt enzovoorts. Verzekeraars willen deze geleidelijke invloeden, in en op kunstcollecties, in principe niet verzekeren.

Gevaren

Hieronder wordt alles verstaan dat 'een gevaar' is of kan zijn voor uw collectie en eigendommen. Gevaren kunnen variëren van brand tot en met breuk van glas door geluidsgolven. Verzekeraars praten in dit verband ook wel over 'een evenement'.

Marktw waarde

De waarde waarvoor u op dit moment een min of meer vergelijkbaar en gelijkwaardig object kunt terugkopen. Voor objecten die niet meer te koop zijn wordt wel eens uitgegaan van de waarde van een gelijkwaardige 'publiekstrekker'. De interpretatie van marktw waarde wordt vastgesteld door experts.

Onheilen

Zie 'Gevaren'.

Partijtaxatie

Een alternatief voor de Vaste Taxatie, waarbij de waarde zoals die door het museum is geregistreerd als uitgangspunt wordt gehanteerd voor de waarde waarvoor de collectie verzekerd is.

Uitgebreide verzekering

Een verzekering waarop schade ten gevolge van onder andere brand, blikseminslag, luchtvaartuigen, aanrijding, waterschade, storm en diefstal en/of inbraak is verzekerd.

Vaste Taxatie

Een taxatierapport van een onafhankelijke expert/taxateur dient als basis voor een verzekeringsovereenkomst. De door de expert vastgestelde waarde is ook de waarde die bij schade als uitgangspunt voor de schaderegeling geldt.

Verzekeringsdekking

De wijze/condities waarop de verzekeringsovereenkomst tot stand is gekomen. Zie voor wat voorbeelden de omschrijvingen van Brand- en/of Brand/Stormverzekering, Uitgebreide verzekering en All risks verzekeringen die in deze toelichting zijn opgenomen.

Bestaande literatuur:

Museumbeveiliging tegen crimineel gedrag / Huges - Nederlandse Museumvereniging / Bureau voor schadepreventie TBBS; 1991

Bedrijfsvoering in musea / Plaisier (red.) - VUGA Uitgeverij B.V.; 's-Gravenhage 1992; p. 144-151

Organisatorische beveiliging van musea, Van melder naar mentaliteit / Westhuis - Dienst Gemeentelijke Musea Rotterdam, 1990

Wat er zoal komt kijken bij de verdeling van kunstvoorwerpen/Boes-Verschenen in Bulletin 10 januari 1991 van de Federatie van Musea in Zuid-Holland en in de Nieuwsbrief van de Vereniging van Musea in Brabant nr. 3, augustus 1991.

Museumeducatie in de jaren '90

Onlangs zijn het Trendrapport Museumeducatie, de Cultuurnota 1997-2000 en de notitie Cultuur en School verschenen.

Het Trendrapport geeft een indruk hoe het staat met de educatie in de Nederlandse musea, waar leggen de musea de prioriteit. In de twee uitgaven van het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OC en W) blijkt dat de relatie cultuur en school komende tijd een belangrijke rol speelt in het cultuurbeleid. Wat betekent dat voor de musea en komt dat overeen met de prioriteiten die de musea zich stellen?

Trendrapport Museum-educatie

Eens in de zoveel jaren laat het ministerie waar de C van Cultuur in opgenomen is een onderzoek uitvoeren: hoe staat het met educatie in musea? Wat doen we? Welke verschuivingen treden op?

In het midden van de jaren '90 vond het ministerie van OC en W het tijd worden voor een nieuw onderzoek waarvan de bevindingen gepubliceerd zijn in het Trendrapport Museum-educatie. Ruim 300 musea (directies en educatieve diensten) zijn benaderd met een enquête waarop 186 gereageerd hebben. Daarnaast zijn interviews gehouden met een aantal mensen die werkzaam zijn in het educatieve veld. Hun uitspraken larden en ondersteunen de cijfers. De huidige stand van zaken wordt afgezet tegen de inventarisaties uit 1970, 1980 en 1989.

De inventarisatie uit 1989 liet al zien dat het educatieve elan van de jaren zeventig was verdwenen. De tijd van de grote idealen en spraakmakende educatieve projecten leek

voorbij. Het onderzoek constateerde toen wel dat museumeducatie niet meer als modeverschijnsel afgedaan kon worden. Maar in de jaren na die inventarisatie is het Deltaplan Cultuurbehoud met de daarbij noodzakelijke fixatie op behoud en beheer voorbijgetrokken. Heeft deze aandacht voor het behoud van het object gevolgen gehad voor educatie?

Hoe staan we ervoor?

De grote aandacht voor behoud en beheer is in grote lijnen niet ten koste van de aandacht voor educatie gegaan, althans niet als er gekeken wordt naar het aantal activiteiten dat in de musea wordt ontwikkeld. De grote meerderheid van de musea geeft aan de publieksfunctie en de bewaarfunctie even belangrijk te vinden. Er is de laatste tien jaar geen sprake van een trendbreuk wat betreft de financiële middelen en menskracht. Het betreft verschuivingen op het niveau van 'een beetje meer van het één en een beetje minder van het ander'. Overdracht van kennis en begrip wordt door de meeste musea als doel van educatie gezien, gevolgd door het vergroten van het plezier in het bezoek. Musea gaan er steeds meer vanuit dat het de bezoeker aangenaam gemaakt moet worden.

Educatie heeft niet meer de ideologische lading van de jaren '70 maar speelt steeds vaker een rol in de museummarketing. *'Mede door de verzelfstandiging van de musea is men nog meer marktgericht gaan denken: wat loopt goed? Wat wil het publiek? Musea zijn minder autonoom dan vroeger en houden zich sterk bezig met klantgerichte zaken, service en wat het publicitair oplevert' en 'Het denken in activiteiten voor bepaalde doelgroepen heeft door de opkomst van pr en marketing een grote vlucht genomen. Marketingstrategieën worden vaak met medewerking van educatieve*

medewerkers opgezet, en pr en educatie zijn meer naar elkaar toegroeid'.

De vormingsdoelen uit de jaren '70 zijn vrijwel uit beeld verdwenen. Aan de maatschappelijke taak van het museum, bijvoorbeeld ten opzichte van allochtonen of mensen met een handicap wordt geen prioriteit verleend. Vormingsdoelen komen we vooral nog tegen bij volkenkundige musea en natuurmusea.

Musea zijn sceptisch over het bereiken van nieuwe doelgroepen. Het vereist veel extra investering in werking en programmering terwijl de opbrengst (in geld uitgedrukt) matig of nihil is. Het is een moeizaam en kostbaar traject dat zeker voor kleine musea niet aan de orde is.

Voor in de kleine musea is het woekeren met de beschikbare mensen en middelen. In realiteit zal dit probleem nog erger zijn dan het rapport schetst: voor het onderzoek is een steekproef genomen uit het ledenbestand van de Nederlandse Museumvereniging (NMV). Hierdoor zijn de echt kleine musea buiten beeld gebleven.

In grote en middelgrote musea is de positie van educator complexer geworden: hij/zij heeft te maken met de belangen en preoccupaties van de conservator en de vormgever en met de toegenomen invloed van degenen die pr en marketing in hun pakket hebben.

Wat doen we zoal?

De rondleiding is nog steeds het meest gebruikte educatieve middel in de publieksbegeleiding. Bijna 100% van de respondenten houdt rondleidingen in het museum. Een duidelijke trend is het organiseren van evenementen. De onderzoekers geven aan een relatie te zien tussen de iets afgenomen aandacht voor speciale doelgroepen zoals mensen met een handicap en scholen en de opkomst van evenementen.

Het schriftelijk educatief begeleidingsmateriaal (de lesbrief, puzzel of speurtocht) is niet meer weg te denken uit het museum: in 77% van de musea kun je hiervoor terecht.

Een trend in de presentatie is de nadruk op het activeren van de bezoeker. Traditioneel is het in het museum een kwestie van kijken, het 'nieuwe' museum werkt door het prikkelen van meerdere zintuigen. De bezoeker wordt geactiveerd en gestimuleerd, zo mogelijk door middel van meerdere zintuigen. Niet alleen hands-on elementen spelen een grotere rol, ook levende geschiedenis en museumtheater (nu in 12% van de geënquêteerde musea) zijn in opkomst. In verband met de discussies over levende geschiedenis (hoe 'echt' is het?) geeft een aantal musea de voorkeur aan museumtheater.

Met de interactieve media gaat het niet zo snel. Gezien de hoge kosten en de benodigde know-how wordt er nog maar op bescheiden schaal geëxperimenteerd met computers in de publieksbegeleiding.

Opvallend zijn de ontwikkelingen op het gebied van kinderactiviteiten. Het aanbod is sterk verruimd en er bestaan veel plannen hier in de nabije toekomst meer aan te doen. Daarbij gaat het niet alleen om toegevoegde activiteiten maar ook om presentaties die geheel voor kinderen zijn ontworpen.

Museum en school

Uit het onderzoek blijkt dat de musea grote aantallen scholen (via bezoeken, leskisten, scriptie- en werkstukmaterialen) bereiken, maar dat lang niet alle scholen in aanraking komen met het museum. Vooral in het voortgezet onderwijs is het bereik per schooltype ongelijk, ten nadele van het lager beroepsonderwijs en mavo. De constatering dat een vijftal grote musea ruim 60% van alle schoolbezoeken verwerkt geeft te denken.

Het Centraal Bureau voor Statistiek

(CBS) constateert, gebaseerd op gegevens over de totale museumpopulatie, dat in 1994 musea minder intensieve contacten onderhielden met scholen dan in 1980. Er is in mindere mate sprake van meerdaagse schoolprojecten, en het in samenwerking met onderwijsinstellingen opzetten en uitvoeren van lessen. Het CBS ziet een verschuiving van reguliere naar incidentele activiteiten ten behoeve van het onderwijs. Dit is tegengesteld aan de te verwachten trend van een meer structurele relatie tussen museum en onderwijs.

De school zelf aan het woord

Een apart hoofdstuk in het Trendrapport is ingeruimd voor de relatie museum/school vanuit het perspectief van de onderwijsgegenden. Voor het eerst komen ook de scholen zelf aan het woord. De onderzoekers benadrukken dat het hier om een verkenning gaat: de ondervraagde scholen zijn beperkt in aantal (twaalf stuks) en geworven via bestaande contacten van musea en bemiddelende instellingen. Het zijn dus scholen die aan museumbezoek doen. Thema's in de gesprekken zijn: de ervaringen (hoe was het?); de verwachtingen (onder welke voorwaarden maakt men gebruik van het aanbod) en de toegankelijkheid (bestaan er structuren -ook financieel- waarbinnen gebruik van het aanbod geplaatst kan worden?). Interessant is de waarneming dat er een groot verschil bestaat tussen de 'generalisten' (vooral basisonderwijs en soms basisvorming) en de 'specialisten' (vakdocenten voortgezet onderwijs). Voor generalisten is het niet nodig dat een vaste of tijdelijke presentatie aansluit bij het onderwijsprogramma. Volgens hen is er voldoende ruimte ook aandacht aan andere zaken te besteden. Bovendien zal het een rol spelen dat deze schoolklassen niet alleen het museum bezoeken voor het thema van de

presentatie. Ook het verschijnsel 'museum' kan aanleiding zijn voor een bezoek. In hoeverre aansluiting bij het lesprogramma een stimulans zou kunnen zijn voor museumbezoek is helaas niet onderzocht. Het wordt wel van groot belang geacht dat de sticker 'educatief' op het programma geplakt kan worden: het moet duidelijk zijn wat de leerlingen ervan kunnen opsteken.

Specialisten zoeken zelf naar geschikt aanbod, waarbij zij zichzelf als verantwoordelijke voor de aansluiting bij het onderwijs zien. Die aansluiting is voor het voortgezet onderwijs van wezenlijk belang.

De scholen benadrukken het belang van tijdige berichtgeving: museumbezoek vergt planning en voorbereiding. Het huidige onderwijs is zo gecompliceerd dat bijna niets meer op korte termijn geregeld kan worden. Scholen zijn gebaat bij een structureel aanbod, hetgeen haaks staat op de ontwikkelingen in de musea zoals ze hierboven zijn beschreven. Geen van de geselecteerde scholen roept (in tegenstelling tot vele andere onderwijsinstellingen) dat ze het te druk hebben voor museumbezoek. Zij geven evenmin een oplossing hoe de scholen het best te bereiken zijn. Van de belemmerende factoren lijken de vervoerskosten het meest belangrijk te zijn, niet de entreprijs van het museum.

De komende jaren wordt het onderwerp 'school' voor musea nog belangrijker dan dat het op dit moment al is (zie de Cultuurnota 1997-2000 en Cultuur en School). Mede met het oog daarop: onderzoekers, ga verder met een grootschalig onderzoek onder de onderwijsgegenden waarin ook juist die scholen worden betrokken die nu geen museumtraditie hebben! Wat zijn hun wensen en - vooral - wat zijn hun belemmeringen waardoor ze geen gebruik maken van de faciliteiten van het museum?

Museumeducatie in de jaren '90

Cultuurnota 1997-2000

Het verzoek van het ministerie van OC en W aan het SCO-Kohnstamm Instituut om onderzoek te doen naar de stand van zaken omtrent museumeducatie komt niet uit de lucht vallen. Oplettende lezers hadden het in de nota Uitgangspunten voor Cultuurbeleid, 'Pantser of ruggengraat' van 1995 kunnen opmerken: cultuureducatie gaat in de komende jaren een belangrijke rol spelen. En één van de plaatsen waar cultuureducatie uitgedragen kan worden is het museum. Voor de overheid is het op zo'n moment van belang om te weten waar de musea mee bezig zijn. In de onlangs verschenen Cultuurnota 1997-2000, 'Pantser of ruggengraat' wordt de rol van cultuur voor de individuele mens én de samenleving nader uitgewerkt. In de cultuurnota worden de beleidslijnen voor cultuur duidelijk. Het ministerie zoekt voor de uitwerking van het nieuwe beleid (financiële) samenwerking met de lagere overheden. Vroeg of laat zal vrijwel ieder museum met de uitgangspunten van deze cultuurnota in aanraking komen.

Wat wil staatssecretaris Nuis? In de nieuwe cultuurnota stelt hij: *'Cultuur is wat mensen gemeen hebben. ... Naarmate er meer mensen aan deelnemen, kan een cultuur zich rijker ontwikkelen. En naarmate een cultuur meer te bieden heeft, des te meer zullen mensen meedoen.'*

Vandaar het belang om alert te zijn op mogelijkheden om cultuurvorming en cultuuroverdracht te versterken'. (uit de inleiding, pagina 5). *'Leren kennen, herkennen en ervaren wat anderen bezighoudt en beweegt, versterkt de maatschappelijke saamhorigheid. Cultureel erfgoed, de kunsten en de media zijn daarbij van wezenlijke betekenis. Cultuur als samenbindend en noodzakelijk element in de samenleving is de voorname boodschap'* (hoofdstuk 1, pagina 9).

De relatie cultuur en school speelt in de komende periode een centrale rol in het beleid van het ministerie. School wordt gezien als de uitgelezen mogelijkheid om de culturele boodschap over te dragen: daar ligt de kans om iedereen, ook de leerlingen die van huis uit geen 'cultuurgebruikers' zijn, te bereiken. De staatssecretaris stelt in dat kader extra

geld in het vooruitzicht voor de versterking van de relatie tussen scholen en culturele instellingen. Op landelijk niveau wordt er zo'n zes miljoen in het vooruitzicht genoemd. *'Het gaat daarbij zowel om incidentele stimuleringsbijdragen aan gesubsidieerde kunstinstellingen ... als om bijdragen aan geheel nieuwe initiatieven die kunst en jongeren op bijzondere wijze met elkaar weten te verbinden. Prioriteit zal daarbij worden gegeven aan activiteiten die speciaal gericht zijn op jonge migranten'* (hoofdstuk 1, pagina 9). Musea worden opgeroepen zich te profileren als kennis- en adviescentrum voor het onderwijs.

Verdere toezeggingen aan de musea zijn: proefprojecten in samenwerking tussen musea, scholen en schoolbegeleidingsdiensten om kennis en ervaring op te bouwen voor de verdere museumwereld. En in het kader van na- en bijscholing een cursus voor museummedewerkers over de kansen die vernieuwingen in het onderwijs bieden.

In concreto houdt de Cultuurnota voor musea in: veel investeren in een structurele relatie met scholen, en daarbinnen extra veel aandacht voor de 'nieuwe Nederlanders'.

illustraties:

Joep Bertrams

uit: Cultuur en

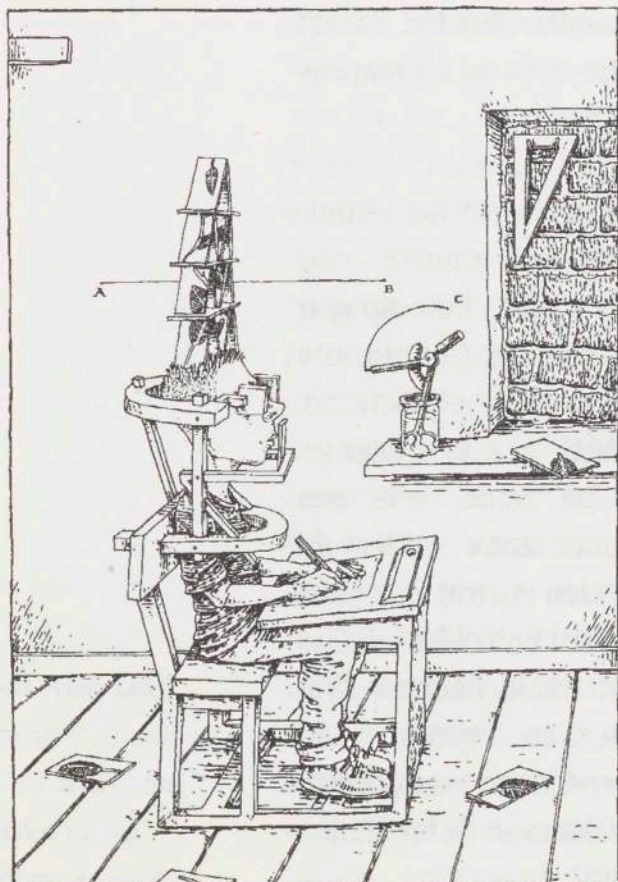
School, een uitgave

van het Ministerie

van Onderwijs

Cultuur en Weten-

schappen

Cultuur en school

Naast de Cultuurnota is door de staatssecretarissen van Cultuur en Onderwijs gezamenlijk de notitie Cultuur en School uitgebracht. Een van de illustraties (afkomstig uit de notitie Cultuur en School) laat cultuur zien als een uit een hoge hoed getoverd konijn dat in staat is de volstrekt geketende situatie op school tot bloei te brengen. Gewapend met zaag, nijptang en bloem in de bek vertoont hij het kunstje dat de overheid van de musea verwacht. Cultuur als middel om het schoolklimaat beter en veiliger te maken.

Centraal thema is de integratie van cultuureducatie in zowel de inhoud van het onderwijs als de leefwereld op de school en de oriëntatie op de omgeving. Doel van de notitie is aan te geven hoe de relatie tussen onderwijs en cultuur verder kan worden versterkt. In de notitie zijn vele voorbeelden opgenomen van initiatieven die passen in het streven van de overheid.

Concrete plannen vanuit de overheid zijn er eveneens. Naast de in de Cultuurnota voorgestelde zaken wordt een aantal actiepunten genoemd. De kerndoelen in het onderwijs zullen worden bekeken op de factor 'cultuureducatie' en zo nodig worden aangescherpt. Ook op de lerarenopvoeding zal aandacht aan dit onderwerp worden besteed. Het ministerie is van plan cultuurgidsen uit te brengen met daarin voorbeelden van succesvolle samenwerkingen waarbij culturele instellingen een bijdrage hebben geleverd aan de ontwikkeling van een goed schoolklimaat. Iedere school krijgt de taak een cultuurcoördinator aan te stellen als centraal aanspreekpunt. Daarnaast worden impulsen gegeven aan samenwerkingsverbanden waarin het leren centraal staat. Proefprojecten worden met steun van de overheid opgezet, en er zal een cultuurweek (naar analogie van de wetenschapsweek) komen. Het Instituut voor Leerplanontwikkeling (SLO) in Enschede is gevraagd een doorgaand leerplan te ontwikkelen voor basis- en voortgezet onderwijs. Een centraal meld- en informatiepunt is eveneens opgenomen in de plannen.

En nu de musea?

In grote lijnen kunnen we tevreden zijn over de grotere aandacht voor cultuur en cultureel erfgoed. De invalshoek via de scholen is een heel vanzelfsprekende waarbij we kunnen toejuichen als ook de scholen aan de (in ieder geval financiële) onderkant van de samenleving ook ge-

bruik gaan maken van de faciliteiten die het museum kan bieden. Musea zijn instellingen die van oudsher al sentimenten richting onderwijs koesteren en veel musea werken er daadwerkelijk aan. Een prettig vooruitzicht is de cultuurcoördinator: hopelijk weten we dan beter door te dringen in de school.

Maar zijn wij met z'n allen in staat een dergelijke opdracht van de overheid (want zo zijn deze nota's te beschouwen) naar behoren uit te voeren? Welk kleiner museum in de regio staat te springen om activiteiten voor vbo en mavo? Is 'het museum' als een konijn uit de hoed te toveren om op scholen een 'gunstig klimaat' te scheppen? Naast de praktische bezwaren (samenwerkingsprojecten kosten veel tijd) is er sprake van een veranderend perspectief: centraal staat dan niet de collectie, de tijdelijke of vaste presentatie of het verschijnsel museum maar de wijze waarop het museum een maatschappelijke taak krijgt die ver buiten het huidige bereik ligt.

Een aantal onderwerpen in het trendrapport geeft een 'trend' aan die niet spoort met het nieuwe overheidsbeleid. De kreet 'lokaal niveau' duikt in de nota's regelmatig op. Maar zijn het nu niet juist de lokale musea die het ergst te kampen hebben met problemen met geld en menskracht?

Verder doen we juist minder aan structurele programma's voor scholen, we werken minder samen, we zien niet zoveel in participatie...

Wat we ook ingevuld hebben in de enquête voor het trendrapport, ongetwijfeld 'gaan we ervoor'. Ten slotte was de laatste studiedag van de Sectie Educatieve Diensten van de NMV in oktober één van de drukstbezochte in de afgelopen jaren. Thema: Musea en nieuwe Nederlanders. Een nieuwe periode van grote idealen en spraakmakende educatieve projecten en netwerken. Of zien we ergens een buidel met geld hangen?

Literatuur

Trendrapport Museumeducatie /
Folkert Haanstra, Jacob Oostwoud Wijdenes
SCO-rapport 426, Amsterdam 1996,
ISBN 90-6813-477-9,
Uitgave en verspreiding SCO-Kohnstamm
Instituut / Faculteit POW, Wibautstraat 4,
1091 GM Amsterdam,
tel 020-5251357 / 1201
Prijs: f 20,- exclusief verzendkosten

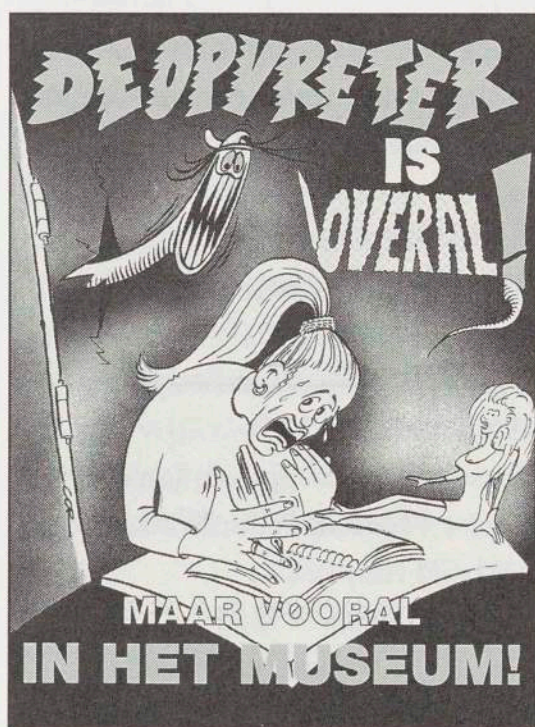
Cultuurnota 1997-2000, 'Pantser of ruggengraat'
Den Haag 1996, ISBN 90 346 3331
Te bestellen bij Distributiecentrum DOP,
Postbus 30405, 2500 GK Den Haag,
telefoon 070-3789830.
Prijs f 25,-

Cultuur en School,
Den Haag 1996, ISBN 90 346 3334 9
Te bestellen bij Distributiecentrum Sdu/DOP,
Postbus 30405, 2500 GK Den Haag,
telefoon 070-3789830.
Prijs f 15,-

De Opvreter, een educatief museumproject

In het vorige schooljaar is het educatieve project 'Cultuurbehoud en de Zeeuwse musea: de Opvreter' van start gegaan. Aan dit door het Provinciaal Overleg Museumeducatie (PrOM) en het Bureau Provinciaal Museumconsulent Zeeland georganiseerde project wordt gedurende drie opeenvolgende jaren deelgenomen door veertien Zeeuwse musea. Voor de ontwikkeling van het project is geld verkregen van de Stichting Steunfonds voor de Zeeuwse musea en de Mondriaan Stichting. In aanvulling hierop is een sponsorovereenkomst gesloten met de Rabobanken Kring Zeeland/Delta.

De poster is vervaardigd door de Middelburgse illustrator Cor de Jonge

Doel

Het Opvreter-project heeft als doel om basisschoolleerlingen in de leeftijd van tien tot twaalf jaar te interesseren voor de musea in hun eigen leefomgeving en te informeren over de wijze waarop die musea hun waardevolle voorwerpen behouden en bewaren. Daarnaast is het genereren van jeugdig (vervolg)bezoek een belangrijke doelstelling.

Organisatie

Het symbool voor het project is de Opvreter, een fantasiebeestje dat de talloze gevaren personifieert die de

voorwerpen in de musea bedreigen en waar het behoudswerk weerstand aan moet bieden. Dit suggestief getekende beestje speelt een prominente rol in de verschillende projectmaterialen.

Aan het begin van het schooljaar ontvangen alle basisscholen van de projectsponsor een uitnodiging om met groep zeven of acht een museum naar keuze in de regio te bezoeken. Het museumbezoek kan in de klas worden voorbereid met behulp van speciale projectmaterialen. Een komisch stripverhaal met in de hoofdrol de Opvreter en een set informatieve leeskaarten over de problemen die licht, water, schimmels en insecten kunnen opleveren, maken de leerlingen bewust van de wijze waarop voorwerpen worden bewaard en enthousiast voor een bezoek.

Museumbezoek

De klas wordt in het museum ontvangen door een museummedewerker die een speciale Opvreter-rondleiding verzorgt die zo goed mogelijk aansluit bij de op school verkregen informatie. Er wordt verteld over de geschiedenis van de collectie, de herkomst van voorwerpen, het verzamelbeleid en de zorg voor het behoud en beheer van de verzameling. Indien mogelijk krijgt de groep ook een kijkje in het depot of de werkplaats van het museum. Bij de rondleiding wordt gebruik gemaakt van een 'bewaarkist' waarin echte voorwerpen en materialen zijn verzameld die het verhaal over behoud en beheer tastbaar maken. Alle leerlingen ontvangen aan het eind van het museumbezoek een consumptie en/of kleine attentie. Bovendien wordt de kinderen een stempelkaart aangeboden waarmee ze individueel gratis toegang tot twee andere musea krijgen. Nadat een speciale museumopdracht is gemaakt wordt de kaart afgestempeld. Een volle stempelkaart levert bij inlevering bij de lokale Rabobank het felbegeerde Opvreter-T-shirt op.

Financiële consequenties

De basisscholen kunnen gratis gebruik maken van de projectmaterialen en het aanbod een museum te bezoeken. De kosten van het klassikale museumbezoek (entreegelden, rondleiding, consumptie en/of attentie), het shirt en zelfs het groepsvervoer zijn voor rekening van de sponsor. Het Opvreter-project vergt van de participerende musea ook financiële bijdragen. Hierbij gaat het om een éénmalige uitgave ten behoeve van de 'bewaarkist', de derving aan inkomsten bij individueel museumbezoek, de kosten om speciale museumopdrachten te produceren en een bijdrage aan de algemene projectkosten.

Enthousiaste reacties

De resultaten in het eerste schooljaar waren zeer positief; ongeveer drie-vijfde van alle basisscholen in Zeeland heeft enthousiast gereageerd op het project. In totaal hebben 167 groepen met in totaal 4335 leerlingen een klassikaal bezoek aan een museum gebracht. Ongeveer 1500 kinderen hebben vervolgens op eigen initiatief individueel een museum bezocht. Ruim 300 van hen deden dat zelfs twee keer en ontvingen het Opvreter-T-shirt. Met ingang van het huidige schooljaar is de Opvreter ook actief in Zuid-Holland. Mede op verzoek van de projectsponsor en in nauw overleg met de Federatie van Musea in Zuid-Holland zijn de musea op Goeree-Overflakkee uitgenodigd om de komende twee jaar ook te participeren in het project. Alle bovenbouwgroepen van de 28 basisscholen op het eiland kunnen nu kennismaken met de Opvreter en in de loop van het schooljaar gratis een bezoek brengen aan één van de deelnemende Zuidhollandse musea. Voor het individuele bezoek zijn de leerlingen óók welkom bij de Zeeuwse deelnemers.

door
Arend-Jan Sleyster,
projectmedewerker
musea en publieks-
participatie van de
Federatie van Musea
in Zuid-Holland

Evenement Vrouw en Arbeid 1898-1998

‘Laat zien wat je kan: het vakwerk van vrouwen.’

Onder dat motto zal van 8 maart 1998 tot 15 juni 1998 verspreid over heel Nederland het evenement Vrouw en Arbeid 1898-1998 plaatsvinden.

Vrouw en Arbeid
1898 - 1998

In 1898 nam de Nationale Vrouwenbond het initiatief om in Amsterdam een Nationale Tentoonstelling van Vrouwenarbeid te organiseren.

Onderwerpen tijdens die tentoonstelling waren kunst, de opvoeding en opleiding van meisjes, het laten zien van beroepsmogelijkheden, van nieuwe machines en conferenties over de rol van techniek. Werk van vrouwen werd op alle niveaus voor het voetlicht gebracht. Het werk van vrouwen (betaald of onbetaald) werd als het ware uit de werkelijkheid gehaald en ‘achter glas’ gezet in de Nationale Tentoonstelling.

Herdenking Nationale Tentoonstelling

In 1998 wil de Stichting Vrouw en Arbeid 1898-1998 deze tentoonstelling herdenken en de veranderingen in de werkomstandigheden van vrouwen belichten. Er is alle reden voor een feestelijk aanpak als men overziet wat er zoal in 100 jaar gebeurd is. Daarnaast wordt vooruitblikken natuurlijk niet geschuwd.

Wat zijn de plannen?

De Stichting Vrouw en Arbeid 1898-1998 ziet het als haar eerste taak om mensen op de hoogte te stellen van het evenement en activiteiten te stimuleren. Daarnaast neemt de Stichting Vrouw en Arbeid 1898-1998 de organisatie van een aantal nationale evenementen op zich, zoals de opening, de sluiting en de nationale route. Tevens wil de stichting de activiteiten in den lande verzamelen

en gezamenlijk doorgeven aan onder andere de media. Daarnaast heeft de Stichting Vrouw en Arbeid 1898-1998 een aantal projecten geïnitieerd en gestimuleerd. Voorbeelden van dergelijke projecten zijn: de tentoonstelling over zichtbaarheid van zwangerschap in de Agnietenkapel te Amsterdam en een boek over vrouwen en werk van onder andere dr. H. Pott-Buter. Tenslotte - en dat raakt de hoofddoelstelling - wil de stichting mensen, mannen en vrouwen, stimuleren om in ieder dorp of stad zelf activiteiten te ontplooiën en ‘routes’ aan te leggen. Het is de bedoeling dat plaatselijk routes worden vastgesteld, waarlangs allerlei activiteiten plaatsvinden tijdens de twaalf weken dat het evenement duurt. Te denken valt aan tentoonstellingen in musea, open dagen bij vrouwelijke ondernemers, presentaties van vrouwelijke werknemers, vrouwelijke kunstenaars die hun werk tonen, scholen die aanhaken en winkels die etalages aanpassen aan het onderwerp. Met deze activiteiten wil de Stichting Vrouw en Arbeid 1898-1998 het vakwerk van vrouwen openbaar maken door de dagelijkse werkelijkheid in een gouden lijstje te presenteren.

Individuele en organisaties, die activiteiten bij de Stichting Vrouw en Arbeid 1898-1998 aanmelden en binnen het kader vallen, kunnen het logo gebruiken en worden opgenomen in de activiteitenladder van de Stichting Vrouw en Arbeid 1898-1998.

Vanuit de musea en de leden van de Vereniging voor Vrouwengeschiedenis zijn reeds een aantal initiatieven ontplooid. Zo worden er tentoonstellingen georganiseerd in de Grote Kerk te Den Haag, het Nederlands Politiemuseum te Apeldoorn, het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem en het Museum De Beurs van Berlage. De Stichting Vrouw en Arbeid 1898-1998 hoopt dat vele musea zich aansluiten en meewerken aan interessante tentoonstellingen die vrouwen en mannen aanspreken.

Voor meer informatie

Stichting Vrouw en Arbeid 1898-1998,
Postbus 1628, 1000 BP Amsterdam,
telefoon 020-6247743,
fax 020-6384608,
contactpersoon Else Rose Kuiper.

Derde Europese conferentie van museumconsulenten

Impressies van een enthousiaste, zij het enigszins uitgeputte deelnemer.

Van maandag 7 oktober tot en met vrijdag 12 oktober werd in Nederland het derde Europese congres van museumconsulenten (3rd European Museum Advisors Conference: 3rd EMAC) gehouden.

Aan dit congres, waarvan de organisatie geschiedde onder auspiciën van het Landelijk Contact van Museumconsulenten (LCM), namen 79 museumconsulenten uit 13 landen mee.

De conferentie kende drie thema's. Het hoofdthema was 'Museum advisors. Generalists and specialists?'. Daarmee werd een ontwikkeling ter discussie gesteld die zich onder andere in Engeland en Nederland voordoet, waar de consulentenschappen in toenemende mate ook voorzien in specialistische advisering en hulpverlening. Andere thema's waren 'Museum advisors without borders', over de mogelijkheden van internationale ondersteuning en hulpverlening, en 'Museum advisors and enhancing the quality of museums', over de rol en positie van museumconsulenten bij registratie en normering.

Het programma voorzag niet alleen in toespraken en discussies, maar ook in museumbezoeken. Er werden verschillende bezoeken gebracht aan musea waar de thema's van het congres tot uiting kwamen in de werkzaamheden en projecten die met hulp van de provinciaal museumconsulenten tot stand kwamen.

Over de vakinhoudelijke uitkomsten van het congres zal verslag worden gedaan in een speciale uitgave van de 3rd EMAC-Newsletter, die met name is bedoeld voor de deelnemers. Mogelijk verschijnt daarnaast ook nog een publicatie voor een breder publiek. Voor de lezers van Museumpeil volgen hieronder alvast enkele persoonlijk getinte, inderhaast genoteerde impressies.

De Museum advisor

De gemiddelde museumconsulent - *museum advisor* voor de duur van de conferentie - blijkt niet te bestaan. En al helemaal niet in zijn verschijningsvorm. Dat laat zich goed beoordelen tijdens het inchecken van de deelnemers op maandag. *Museum advisors* zijn er duidelijk in soorten en maten. Kijk naar de leeftijd, de kleding, de uitrusting. Er zijn dertigers, veertigers, vijftigers en (eigen inschatting) een enkele zestiger. Ze gaan gekleed in alle gradaties tussen nonchalant en netjes, en ook hun uitrusting varieert aanzienlijk. De een sleept van alles met zich mee en de ander vrijwel niets. Zowel kladblok, laptop als mobiele telefoon worden gesignaleerd.

Wat de *museum advisors* overigens wél gemeenschappelijk lijken te hebben is hun vriendelijkheid. Iedereen is zo buitengewoon vriendelijk. Zelfs als men, nog volledig bepak en zoekend naar de kamer en *passant* ook nog eens diverse tasjes met informatiemateriaal omgehangen krijgt, blijft men gewoon vriendelijk. Is hier soms sprake van een beroepstrekje?

De Locatie

Bij eerdere congressen was gekozen voor een grote plaats (Newcastle en München), in combinatie met een eenvoudige, zelfs enigszins sobere huisvesting (respectievelijk een studentenhuus en een klooster). Zo niet in Nederland. Hier verblijven we in een heus vakantie- en conferentiecentrum, Avegoor, gelegen in Ellecom of *all places*. Maar wat een geschiedenis! De folder leert ons dat Avegoor al vanaf 1356 bekend staat als landgoed en dat de naam 'volgens overlevering' ontleend is aan 'Auergoir' dat zoveel betekent als driehoekig stuk land. Het feit dat het centrum beschikt over een poolbiljart, sauna, zonnebank, bowlingbanen en, *last but not least*, een overdekt zwembad, maakt de nodige indruk bij de museumadvisors. 'Where can I find the

swimming pool? Nadere bestudering van de openingstijden van het zwembad in relatie tot het conferentieprogramma leert dat er uitsluitend heel vroeg of heel laat en in ieder geval heel snel gezwommen moet worden.

De Communicatie

Het werk van de *museum advisor* staat of valt met goede communicatie. Confereren is ook werken, dacht de organisatie terecht en stelde vervolgens dat ook een conferentie als deze zou staan of vallen met goede communicatie. Vandaar dus het onderdeel *communication workshop* tijdens het *introductory program* van maandag. Niet alle deelnemers zagen daar verlangend naar uit. Alleen de naam al, *communication workshop*. In Nederland denk je dan alras aan Emiel Ratelbandachtige sessies, met veel gemeenschappelijk beleefde en doorleefde emotie. Voor een enkeling vormde dit een dermate groot schrikbeeld dat hij na de avondmaaltijd schielijk en onder het mompelen van onduidelijke excuses (*exhausting journey* etcetera). naar de kamer vertrok. Volkomen ten onrechte, naar achteraf bleek! Na een korte introductie door de leidster van de workshop, moest in kleine groepen en op basis van een 'eigen' collectie kunstwerken (in dit geval prentbriefkaarten), worden gewerkt aan de samenstelling van een tentoonstelling. Bij het bedenken en uitvoeren daarvan was in feite iedere vorm van communicatie toegestaan. Er werd dus druk onderhandeld, gevraagd, geëist, gestolen, gekocht en anderzijds ont- en vervreemd. Belangrijkste conclusie: niets menselijks is de *museum advisor* vreemd. Wel zo leuk natuurlijk!

De Mus

De eerste 'inhoudelijke' dag speelde zich geheel af in Gelderland. Zon en landschap gaven kasteel Rosendaal met de omringende tuinen (en bedriegertjes!) een welhaast on-Neder-

landse allure. Een waarlijk prachtige ambiance voor de *key note speeches*. Onze voorzitter, Annelies Jordens, beet de spits af. We kregen een zwaar en vermoeiend programma, maar het zou zeker de moeite waard zijn. Daarna de sprekers uit Duitsland, Nederland en Engeland over de drie thema's. Zware kost, zo aan het begin van de week, maar dat mag ook wel. Hun inleidingen vormden als het ware de canon voor de rest van de conferentie. Voor het toetje, of beter nog, de begeleiding van deze kost zorgde een ordinaire, zeer nieuwsgierige huismus. Het beestje zag tijdens de koffiepauze kans om de zaal-toepasselijk genoeg de Oranjerie van kasteel Rosendael binnen te komen. Gedurende de lezingen hield het zich vervolgens onledig met het volstrekt onbekommerd en ogenschijnlijk nutteloos heen en weer vliegen tussen het heren der in potten geplaatste groen. Iedereen zag het en iedereen deed of hij het niet zag. Prachtig!

De Vrijwilliger

Een leuk museum, het *Historical Museum* in Ede. Leuke projecten ook, bijvoorbeeld het dozenproject van het LCM. Na een algemene introductie en een rondgang door het museum wordt daarover een interessant verhaal in de bibliotheek gehouden. Het internationale gezelschap is uiteraard heftig geïnteresseerd en luistert aandachtig. Inmiddels is het bijna vijf uur en de werkdag loopt ten einde. Ook voor de vrijwilligers. Boven klinkt geluid en een groepje vrijwilligers houdt er hoorbaar mee op. Luid pratend komt men de trap af. De deur naar de bibliotheek is open. Een van de vrijwilligers laat een blikje met paperclips van de trap vallen. Zoiets maakt geluid. Een *museum advisor* schiet te hulp (beroepsdeformatie) en wordt bedankt in het Nederlands. In de bibliotheek vertelt en luistert men ondertussen 'rustig' verder. De vrijwilligers

staken hun gesprek niet. Ze lopen de bibliotheek in, gaan eenvoudig voorbij aan het aldaar vergaderende gezelschap, en halen, nog steeds gezellig koutend, hun spullen op. Het is absoluut duidelijk, deze vrijwilligers zijn en voelen zich in dit museum thuis. En daar verandert een groepje *museum advisors* helemaal niets aan.

Het Gebakje

Wat vooral opviel aan het nieuwe *Dutch Infantry Museum* in Harskamp was de goed voorbereide, daardoor doordachte en museaal ook zeer verantwoorde inrichting en presentatie. Hier geen bric-à-brac aan krijgstrofeeën en soldatenmemorabilia. Hier geen oorlogstrom, geen slagveld en geen wapengekletter. Hier ook geen krijgshaftige sergeant b.d. (martiale snor; uniform met onderscheidingstekens) in de functie van suppoost en speciale publieksbegeleider. Hier dus geen typisch oorlogsmuseum, maar een heldere, zeer overzichtelijke, welhaast neutraal vormgegeven museumpresentatie van de geschiedenis van vier Nederlandse infanterieregimenten. En het 'menselijke element' dan? Dat kwam die dinsdagmiddag in het museum nog het meest tot uitdrukking in het gebakje. Een zoet, kleverig, bijzonder smaakvol gebakje met daarop, in licht trillend handschrift (de mens achter het object!): *3rd EMAC*. De *museum advisors* konden er geen genoeg van krijgen.

De Langste Dag (of De slaper)

Van een dag die begint om 6.30 uur (*breakfast*) en eindigt om 22.30 uur (*evaluation of the three themes*) mag je op voorhand aannemen dat hij een aanslag zal doen op zowel het psychische als het fysieke uithoudingsvermogen. Woensdag is de dag van Zuid- en Noord-Holland en, een beetje, van Utrecht. Om alles in goede banen te leiden, mede gelet op de capaciteit van de te bezoeken instellingen, is een groepsindeling ge-

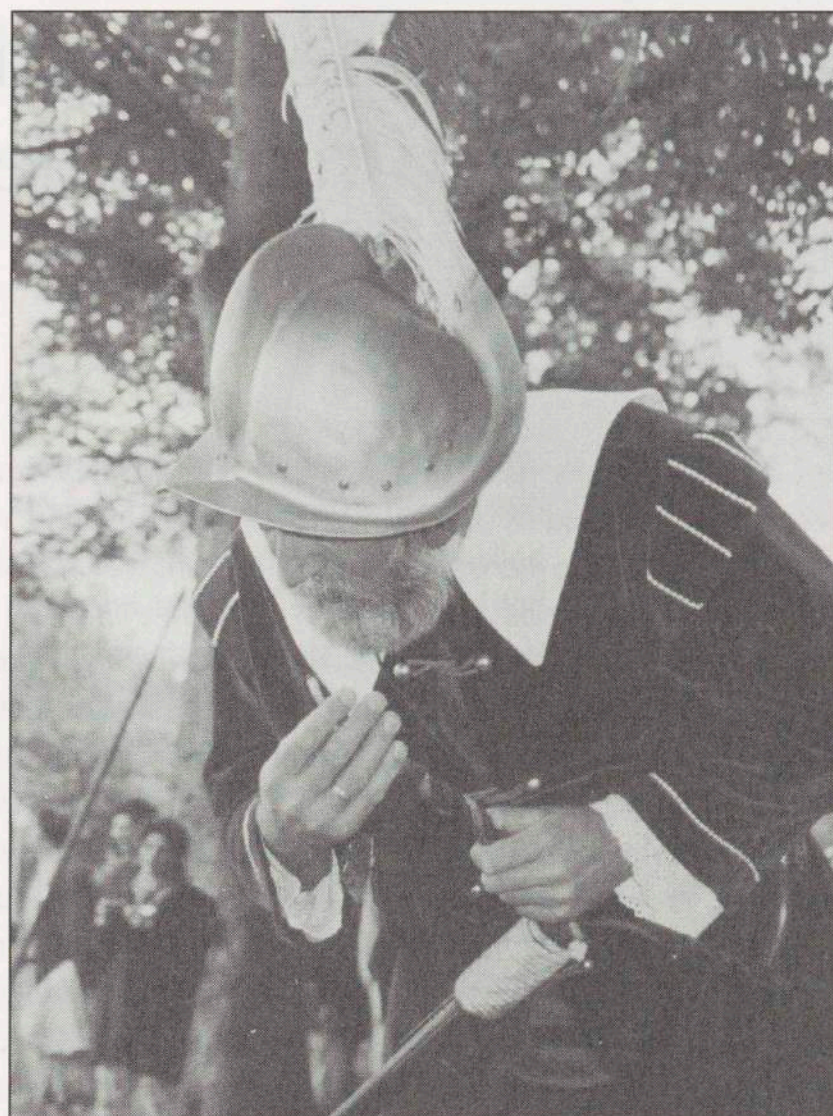

Foto: Wim Scholten

maakt. De derde deze week en er zouden er nog meerdere volgen. Ook een vorm van communicatie trouwens!

Bij het bezoek aan kasteel Duivenvoorde (Voorschoten) werden de *museum advisors* vergast op een welkomstwoord van een uiterst beminnelijke barones Schimmelpenninck van der Oijen. Zij bewoont, als voormalige eigenaresse, nog steeds een gedeelte van het kasteel. In prachtig Engels (vooroorlogse uitspraak) en staande op de fraaie, aan haar persoonlijk aangeboden reconstructie van het originele, voor de plek gemaakte achttiende-eeuws tapijt, verhaalde zij over de (bewonings)geschiedenis van het kasteel. Daar viel de 'klimaatkamer' buiten. Dit praktische bouwseltje van zeer recente datum bevindt zich helemaal op zolder en is slechts bereikbaar via een smal en wankel trapje. Temidden van het imposante gebinte van de kapconstructie is daar een kleine, witte ruimte getimmerd waarin voorwerpen min of meer ongevoelig voor klimaatveranderingen, kunnen worden bewaard. De 'klimaatkamer' past eigenlijk uitstekend in de rij van bijzondere vertrekken van Duivenvoorde.

In de loop van de middag blijkt aan de armen van Morpheus, althans voor een van de Engelse deelnemers niet langer meer te ontkomen. In een zaaltje van het schitterende, door Dudok

Derde Europese conferentie van museumconsulenten

ontworpen stadhuis van Hilversum, tijdens een exposé over een Noord-hollands conserveringsproject, zakt het hoofd van de bewuste *museum advisor*, door slaap overmand, hoe langer hoe meer naar beneden. Nog is er niets aan de hand. Het geschiedt buiten het gezichtsveld van de meeste aanwezigen. Maar dan opeens is er dat geluid, dat gesnurk. Onmiskenbaar en volumineus gesnurk. Iedereen lacht, de betrokkene snurkt verder. Totdat een collega hem ruw aanstoot. 'Wake up, you!' Later op de middag is iedereen weer bij de tijd. Er wordt in kasteel Groeneveld in Baarn gereciperd met de rest van belangrijk museaal Nederland. Enkele *museum advisors* maken van de gelegenheid gebruik om elders in het kasteel een educatieve presentatie te bezichtigen. Het bloed kruipt nu eenmaal waar het niet gaan kan. Wat heet trouwens bezichtigen, het is meer een soort 'ondergaan'. Het verhaal van deze presentatie speelt zich namelijk 'ondergronds' af. Dus schoenen uit en met de neus in de sokken van je voorganger die ondergrondse tocht maar doen (klimaatbeheersing afwezig). Ondertussen nog wat opdrachten uitvoeren en daar vooral veel plezier in hebben. Na dit educatieve *Ekskurz* toch nog even terug naar de receptie (glaasje korenwijn) en daarna de bus in naar Avegoor. Aldaar dineren en de dag vervolgens afsluiten met een substantiële discussie over de drie thema's van de conferentie. Dit geschiedt allemaal zonder tegensputteren, ja zelfs met merkbaar enthousiasme. Wat zijn *museum advisors* toch eigenlijk heerlijke mensen.

De Zeoloog

Over een ingewikkeld onderwerp wordt vaak het leukst en het boeiendst verteld door een betrekkelijke buitenstaander. Iemand dus die zich in zijn opleiding nooit met dat onderwerp heeft bezig gehouden, maar er op de een of andere wijze

betrokken bij is geraakt. Zo iemand is kennelijk beter in staat de hoofdlijnen te onderscheiden en precies die dingen eruit halen die ook voor een wat breder publiek interessant zijn. Dit werd donderdagmorgen weer eens bewezen op de Koggewerf in Kampen. Een baardige jongeman, prototype van de ambachtelijke scheepstimmerman, zou ons iets vertellen over de bouw van de kogge. Hij werd geenszins overvallen door de wat late mededeling dat alles in het Engels moest en stak onbekommerd van wal. Ondanks zijn ambachtelijke voorkomen hadden we hier niet te maken met een scheepsbouwer van origine. Nee, meldde hij terloops, eigenlijk ben ik een 'zeologian'. Lichte verwondering bij de *museum advisors*. Een wat? Nou, een 'zeologian', herhaalde hij. De onduidelijkheid werd er niet minder om. Iets met de zee (*sea*), met dieren (*zoölogist*) of *geologist* desnoods? Na nog een herhaling voegde hij er licht wanhopig aan toe 'I know everything of the Almighty'. Na enige seconden volgde het begrip. We hadden hier met een *theologian* van doen. Maar wat kon hij leuk en boeiend over de kogge vertellen!

De Kanonskogel

De *museum advisors* die donderdagmiddag in Hasselt iets van vredig vendelzwaaien verwachtten kwamen bedrogen uit. Er wachtte een échte schutterij (*Civic Guard*), met een echt kanon en naar het zich liet aanzien, een echte kogel. De schutters waren gekleed in historisch kostuum (brillen en schoenen uitgezonderd) en gingen overtuigend van start. Bevel volgde op bevel. Instructies werden nauwgezet uitgevoerd. Oké, het vergde wat tijd maar ook in de zeventiende eeuw gold het parool *safety first*. Met imploderende kanonnen was trouwens ook niemand gebaat, behalve de vijand dan. Uiteindelijk was het *moment suprême* aangebroken. 'Vuur!'. De

lont werd op de kruitpan gedrukt en een ieder wachtte, handen op de oorschelp, gespannen af. Stilte. Lont aanblazen, bevel tot vuren. Stilte. Lont nog harder aanblazen, bevel tot vuren. Stilte. Lont vernieuwen, bevel tot vuren. Stilte. Nieuwe lont aanblazen, bevel tot vuren. Stilte. 'That's why we needed 80 years to beat the Spaniards'. Hilariteit bij de omstanders. Uiteindelijk wordt de aansteker gebruikt. En dan toch die bevrijdende, oorverdovende knal en de geur van kruitdamp. De kogel vloog weg, maar daalde neer, o bittere teleurstelling, in de eendenvijver twee meter verder. Wonderlijke kogel trouwens. Hij bleef drijven.

De Kastijding

Vrijdag de laatste dag. Er wachtte ons nog slechts de terugblik, de vooruitblik en het afscheid. De blik terug werd geworpen door Henk Slechte. Hij was daarvoor speciaal aangezocht. Gedurende het gehele congres praatte, luisterde en noteerde hij. Hij vervulde de rol van de kritische *Beobachter*. De insiders wisten het dagen van tevoren al te vertellen, dat wordt een kritisch verhaal van Henk. Verwacht van hem geen zalvende woorden, geen massage, eerder een geseling! Rillend, bevend en wat nerveus begaven de Nederlanders zich dan ook naar het zaaltje in de RAI voor hun zelfgekozen en door Henk met kennelijk plezier uit te voeren kastijding. Pijn deed het, maar goed des te meer. Hij was zeker kritisch, maar niet zonder daarbij tevens lovend te zijn. We wilden in die paar dagen van de conferentie eigenlijk gewoon te veel. We wilden volgens Henk vooral te veel thema's. Het ware in het vervolg beter één thema uitvoerig te behandelen (en voor te bereiden) dan drie oppervlakkig. En daar had hij achteraf beschouwd geen ongelijk in. Er was overigens bij al dat te veel ook iets dat hij node miste: aandacht voor de oprukkende (commercile) *consultant*.

De MuseumjaarNederlands omzetbelasting (STW)

Hoe gaan *advisor* en *consultant* zich in de nabije toekomst tot elkaar verhouden en welke functionele veranderingen brengt dat met zich mee? Wellicht iets voor 4th EMAC over twee jaar in Bologna.

Fait Divers

(of De Sweater, De Pet en De Foto)

Naar alle waarschijnlijkheid droomt een van de Nederlandse advisors op dit moment nog steeds over de speciale 3rd EMAC-sweater met opschrift *Generalist or Specialist?* Het is zelfs aannemelijk dat hij in zo'n sweater slaapt. Gedurende alle dagen van de conferentie heeft deze

sympathieke collega met inzet van alle geoorloofde en ongeoorloofde middelen getracht dit fraaie, donkerblauwe kledingstuk (*collectors item*) aan de argeloze congresgangers te slijten. Dat is hem niet volledig gelukt. Het zal hem daarom plezieren hier te melden dat er nog exemplaren (L) te koop zijn voor de speciale prijs van f 40,00 (bestelling via de redactie van Museumpeil).

Vrijwel ieder moment van de dag, binnen zowel als buiten, was een van de twee Italiaanse deelnemers duidelijk herkenbaar aan een felgekleurde wollen sjaal en pet. Een ingeweven tekstje *Forza Italia* ontbrak er

nog aan. Later bleek, dat deze opvallende outfit bescherming moest bieden tegen een opkomend griepje.

Een geïllustreerde bundeling van visitekaartjes, daar was volgens een doorgewinterde congresganger pas echt behoefte aan. Het idee ontstond maandag en vrijdag lag het er al: *the one and only* 'Smoelenboek' (*limited edition*). Iedereen moest er wel voor op de foto en dat was bepaald geen sinecure. De fotograaf had het er maar moeilijk mee. 'Do I have your picture already?' Na een moment van stilte volgde dan een verbaasd 'Pardon?' En wat is nou in vredesnaam een 'Smoelenboek' in het Engels? ■

Nederlands Instituut voor Cultureel Erfgoed

De fusie van drie belangrijke instituten voor de ondersteuning van musea

Staatssecretaris Nuis heeft in een brief aan de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal uiteengezet welke overwegingen hem ertoe hebben gebracht een fusie van drie instituten tot een nationaal instituut voor het cultuurerfgoed tot stand te brengen.

Het Deltaplan voor het cultuurbehoud draagt veel bij aan de verbetering van het materiële behoud van het roerend cultureel erfgoed. Toch bestaat een groot deel van het museale veld uit kleinere instellingen, waar onvoldoende kennis en menskracht is om de beheerstaken goed uit te voeren. Naast bundeling van kennis is het verwerven van zeer gespecialiseerde deskundigheid beter vanuit een centraal niveau aan te bieden aldus Nuis. Tot slot kan de waardering voor wat aangemerkt

gaat worden als de 'Collectie Nederland' beter vanuit een belangen overstijgend niveau worden uitgevoerd.

Deze overwegingen hebben ertoe geleid dat waarschijnlijk per 1 april 1997 de Rijksdienst Beeldende Kunst (RBK), het Centraal Laboratorium voor Onderzoek van Voorwerpen van Kunst en Wetenschap (CL) en de Opleiding Restauratoren (OR) in één nieuw instituut zullen samengaan, voorlopig onder de werknaam Nederlands Instituut voor Cultureel Erfgoed (NICE). Met ingang van 1 november 1996 is Rik Vos als directeur van dit nieuwe instituut aangetreden. Hij was tot die datum directeur van het Fries Museum in Leeuwarden en voorzitter van de Nederlandse Museumvereniging. De drie instituten houden zich bezig met verschillende vormen van cultuurbehoud. Het is de verwachting dat door de samenvoeging, kennis

en ervaring nog beter en efficiënter aan het museale veld aangeboden kan worden.

De provinciaal museumconsulenten houden zich allen bezig met ondersteuning op het terrein van beheer en behoud. Zij staan dicht bij de musea en weten goed wat de noden en wensen zijn. Het nieuwe instituut en het LCM zullen wegen zoeken om, in samenwerking met elkaar, de ondersteuning voor beheer en behoud te optimaliseren. Consulenten zijn, ondanks specialisaties, generalisten. De vergaande specialistische kennis van het NICE kan in de advisering een goede aanvulling betekenen.

Met de komst van het NICE kan de professionalisering van de musea een nieuwe impuls krijgen die zal bijdragen aan het behoud van ons cultureel erfgoed. ■

Boeken en tijdschriften

Het Centraal Laboratorium voor Onderzoek van Voorwerpen van Kunst en Wetenschap (CL) in Amsterdam geeft praktische boeken uit betreffende conservering en restauratie. In de reeks verslagen van themadagen en onderzoeken heeft het CL, waarschijnlijk met ingang van 1 april 1997 onderdeel van het 'Nederlands Instituut voor Cultureel Erfgoed' (NICE) nieuwe publicaties uitgebracht.

Kunst...stof tot nadenken: Problemen bij het behoud van synthetische materialen uitgebracht

De komst van synthetische materialen vanaf circa 1850 heeft ook nieuwe problemen op het gebied van museum behoud met zich meegebracht. In 1993 is het CL een inventariserend onderzoek gestart waarbij verschillende materialen in kaart zijn gebracht. Alleen al vanwege het heldere overzicht van de gebruikte termen voor kunststoffen, de periode waarin zij voorkwamen en onder welke naam bekend stonden is deze publicatie zinvol. Dit varieert van elastomeren tot epoxyharsen en van caseïneformaldehyde tot polyetrafluoretheen.

Aan de orde komen verder verval en schadekenmerken bij mode-accessoires (haarsierkammen bijvoorbeeld), de invloed van verval op gebruikte verpakkingen in depot en schadeverschijnselen in wetenschappelijke collecties (organische dampen die vrijkomen uit synthetische materialen en die corrosievorming bij metalen kunnen veroorzaken). Voor passieve conservering van synthetische materialen worden richtlijnen gegeven.

De tweede helft van de bundel gaat over moderne kunst en het behoud daarvan. Bij hedendaagse kunst worden vaak niet-traditionele materialen gebruikt. Dit brengt specifieke

bewaaromstandigheden met zich mee. Tevens belicht de bundel de voorgeschiedenis en doelstelling van de Stichting Behoud Moderne Kunst. Verder zijn uitgebreide literatuurverwijzingen en samenvattingen van de bijdragen in het Engels opgenomen. *Verslag van de 24e CL-Themadag, gehouden op 15 november 1995*

Redactie: J.A. Mosk, W.G.TH. Roelofs en

Th. B. Oosten

Prijs f 25,- exclusief verzendkosten.

Te bestellen bij: Centraal Laboratorium,
Gabriël Metsustraat 8, 1071 EA Amsterdam,
telefoon 020-6735162

Onderzoek naar de lichtechtheid van kleurpotloden

Het CL heeft in opdracht van Panorama Mesdag en in samenwerking met de Stichting Kunstenaarsmateriaal een onderzoek verricht naar de mate waarin kleurpotloden bestendig zijn tegen licht. Men wilde weten of kleurpotloden gebruikt kunnen worden als retoucheermiddel. 80 Potloden van de merken Berol (Karismacolor), Carand'Ache (Supracolor II soft 3888, Aquarelle Neocolor II, Prismalo I), Bruynzeel (Eurocolor, Aquarel) en Faber-Castell (Albrecht Dürer) werden onderzocht. Behalve de lichtechtheid werd ook naar kleurverschuivingen gekeken. Bijna alle potloden voldeden aan de gestelde criteria. Een folder met onderzoeksresultaten is gratis verkrijgbaar bij het CL.

Het volledig rapport ligt ter inzage in de bibliotheek van het CL

Voor inlichtingen: Centraal Laboratorium,
Wilma Roelofs, telefoon 020 - 6735162

Panorama Mesdag: Hans de Herder,
Zeestraat 65, 2518 AA 's-Gravenhage,
telefoon 070-3642563/3106665

Stichting Kunstenaarsmateriaal:

Pieter Keune, Ruige Kade 20,
1428 RW Vrouwenakker,
telefoon 0297-566150.

CL-kwaliteitseisen voor archie- ven, bibliotheken en musea

Bij passieve conserveringsprojecten worden veel vragen gesteld over de kwaliteit van verpakkingsmaterialen, welke dozen geschikt zijn en welke etiketten gebruikt kunnen worden voor het nummeren van voorwerpen. Het CL heeft een map samengesteld waarin de eisen staan vermeld waaraan een bepaald materiaal of voorwerp moet voldoen voor museum gebruik. Een definitieve kwaliteitseis is gedrukt op geel papier, een concept op blauw papier. In praktijk kan iemand met deze eisen naar een leverancier stappen en vragen naar een product dat hieraan voldoet. Een leverancier dient een geschiktheidsverklaring van het product te tonen. Het CL kan op basis van een onderzoek door TNO, BAM of het CL een verklaring afgeven.

Op dit moment bevat de map de volgende kwaliteitseisen: archiefomslagen zonder en met hechtmechaniek voor permanente bewaring, archiefdozen voor permanente bewaring en voor bewaring op middellange termijn, omslagen voor prenten en tekeningen voor permanente bewaring, museumdozen voor permanente bewaring en voor bewaring op middellange termijn, golfkarton voor verpakkingsdoeleinden in archieven en musea voor bewaring op middellange en lange termijn.

Op dit moment zijn o.a. in bewerking: kwaliteitseisen voor opbergmaterialen voor foto- en filmmaterialen en UV-werend materiaal voor museumdoeleinden.

De kwaliteitseisen worden aangeboden in een multomap waarin nieuwe en bijgestelde eisen toegevoegd kunnen worden. Na aankoop van de map worden nieuwe en bijgestelde eisen gratis toegezonden.

Prijs: f 40,- exclusief verzendkosten.

Te bestellen bij:

Centraal Laboratorium,
telefoon 020-6735162

De Museumjaarkaart en de omzetbelasting (BTW)

Met betrekking tot de gang van zaken rond de verkoop van de Museumjaarkaart blijken hier en daar nog onduidelijkheden te bestaan. Om duidelijkheid te scheppen wordt een drietal zaken omtrent de Museumjaarkaart eens op een rijtje worden gezet.

De verkoop van de Museumjaarkaart vindt voor een groot deel plaats via de musea. De Stichting Museumjaarkaart (SMJK) geeft de kaarten in consignatie aan de musea. De SMJK draagt over deze verkopen 6% BTW af. De musea die kaarten in consignatie hebben dragen dus géén BTW af over de verkochte Museumjaarkaarten. Omdat de SMJK maandelijks de BTW moet aangeven is het van belang dat de musea die kaarten in consignatie hebben ook maandelijks hun verkoopgegevens doorsturen naar de SMJK.

Sinds 1996 is er een groep kleine musea die Museumjaarkaarten verkopen op factuurbasis. Zij bestellen Museumjaarkaarten bij de SMJK en krijgen daar direct een factuur voor. Deze musea dienen zelf zorg te dra-

gen voor de afdracht van de 6% BTW over de verkochte Museumjaarkaarten. Het BTW bedrag op de factuur van de SMJK kan als voorheffing worden teruggevraagd.

De administratievergoeding

Die musea welke de Museumjaarkaart in consignatie houden, krijgen voor elke verkochte kaart een administratievergoeding van f 5,00. Dit is een soort provisie die de SMJK betaalt voor de verkoopprestatie. Over deze vergoeding dienen de musea zelf de BTW af te dragen. Het tarief dat hiervoor geldt is 17,5%.

Deze vergoeding van f 5,00 is exclusief BTW. Dit betekent dat er per vergoeding f 0,875 aan de belastingdienst moet worden afgedragen. Ter verduidelijking een voorbeeld: Er wordt één Museumjaarkaart voor een volwassene verkocht à f 47,50. Hiervan mag het museum f 5,00 administratievergoeding in eigen zak steken. Aan de belastingdienst moet f 0,875 aan BTW worden afgedragen. Het bedrag dat het museum vervolgens aan de SMJK overmaakt is $f 47,50 - f 5,00 - f 0,875 = f 41,625$ (afgerond: f 41,62)

Het jaarlijkse aandeel

Op basis van het aantal Museumjaarkaart-bezoeken en de gewogen gemiddelde toegangsprijs krijgen de aangesloten musea jaarlijks een aandeel van het resultaat van de SMJK. Dit aandeel is een indirecte vergoeding die de Stichting aan de musea verstrekt voor het verlenen van entree. De musea moeten over dit aandeel zelf 6% BTW afdragen aan de belastingdienst.

Tenslotte

Het lijkt nu alsof er met betrekking tot de Museumjaarkaart wel erg veel en vaak geld moet worden afgedragen aan de fiscus. Dat is niet helemaal waar. Zowel de BTW over de administratievergoeding als de BTW over het jaarlijkse aandeel kan de SMJK als voorheffing terugvorderen van de belastingdienst. Per saldo wordt er op die manier uitsluitend over de volle verkoopprijs van een Museumjaarkaart BTW betaald.

Voor nadere inlichtingen:
Stichting Museumjaarkaart,
dhr H. Winter,
telefoon 020-6701111

Reizende behoudstentoonstelling

In Noord-Holland is een reizende behoudstentoonstelling gemaakt. M.b.v. een aantal originele objecten, foto's en conserveringsmaterialen wordt het publiek geïnformeerd over de behoudsproblematiek in de musea.

Units

De basistentoonstelling bestaat uit 8 units, waarvan 1 introductie-unit en 7 units die negatieve invloeden op de voorwerpen behandelen.

Naast de basistentoonstelling zijn 3 units gemaakt over grote behoudsprojecten in Noord-Holland.

In de eerste unit 'Wie wat bewaart, heeft wat' wordt de tentoonstelling ingeleid. In het kort wordt aangegeven hoe moeilijk het bewaren van collecties is en de expertise van musea, archieven en bibliotheken hiermee. De units over de invloeden geven naast de negatieve gevolgen in het kort weer hoe musea proberen deze negatieve gevolgen zoveel mogelijk te beperken.

De tweede unit 'Vocht en temperatuur' laat de negatieve gevolgen van klimaatwisselingen, te hoge en te lage vochtigheid en temperatuur zien. Met foto's, grafieken van thermohygrografen en een thermohygrograaf in de vitrine worden de invloeden geïllustreerd. Zowel schimmels als vochtschade worden getoond. Dan volgt 'Licht'. Dezelfde formule wordt hier getoond. Op de unit is een uniek collectiestuk gemonteerd. Een houten achterpaneel van een merklap waar de borduurselen van

Reizende behoudstentoonstelling

de merklap duidelijk op terug te zien zijn. De lichtsterkte in deze unit is getemperd om verbleking van de afdruk op het hout tegen te gaan. In de vitrine zitten diverse verbleekte materialen.

De unit 'Vuil' laat zien hoe verschillende materialen schoongemaakt moeten worden aan de hand van een fotoserie goed-fout. In de vitrine staan verboden en verantwoorde schoonmaakmiddelen.

Bij 'Ongedierte en schimmel' wordt naast een kleine vitrine, die op het paneel wordt gemonteerd, waarin het insect met foto zit de schade aan verschillende voorwerpen getoond. In de vitrine zitten voorbeelden van insectenvraat, insectenvallen en een ronde vitrine met wol vol motten-eitjes, larven en kleine motten.

'Hanteren' laat aan de hand van goed en fout foto's zien hoe voorwerpen van bepaalde materialen gehanteerd moeten worden. In de vitrine worden de gevolgen van verkeerd hanteren getoond.

Aan 'Alles wordt ouder' kun je weinig doen. In de vitrine en op het paneel worden de gevolgen van ouder worden getoond.

'Invloeden op elkaar' illustreert de sporen van verkeerde materialen gebruikt in het verleden zoals zuur karton en plakband. Ook de schade

van roestende spijkers onder verflagen wordt getoond. In twee kleine vitrines is een experiment gaande waarin we de invloed van de dampen uit eikenhout en spaanplaat op lood laten zien. In de vitrine worden plakbandresten duidelijk geïllustreerd. Een oud scheepsonderdeel van metaal en hout laat ook de invloeden van twee materiaalsoorten op elkaar in één voorwerp duidelijk zien.

De A-tekst op dit paneel vat de tentoonstelling samen.

Projecten

Bij de projecten 'Schilderijen', 'Vlaggen en vaandels' en 'Papier' worden de handelingen, opbergmethoden e.d. van de passieve conservering van deze collectie-onderdelen doorgelopen. Deze panelen kunt u gebruiken om aan de bezoekers te vertellen waar u op dit moment mee bezig bent in het museum. Worden nieuwe projecten gestart dan proberen we zo snel mogelijk ook over deze projecten een paneel te maken.

Materiaal en ruimtegebruik

De units zijn gemaakt van Russisch berkentriplex. Ze bestaan uit een paneel met foto's en tekst, een vitrine en eigen verlichting. De units zijn 2,44 meter hoog, 1,25 meter breed en 40 cm diep. Ze zijn eenvoudig in elkaar te zetten door twee personen. Op de aanhechtpunten zijn toneelscharnieren aangebracht die eenvou-

dig met een pin in elkaar te zetten zijn. De lichtbak is gemonteerd achter de kopstekdrager van elk paneel. In de lichtbak zit een tl-lamp, aangesloten op een lang snoer dat langs de achterkant van het paneel naar beneden wordt geleid.

De vitrines worden in elke unit geschoven nadat ze zijn ingericht. De plexi-glazen kap van de vitrines wordt opzijgeschoven om de vitrine te openen. De vitrine moet weer uit de unit gehaald worden om te kunnen worden geopend. De units kunnen zelfstandig staan.

Gebruik van de tentoonstelling

De tentoonstelling is voorzien van een inrichtingshandleiding waarin alles wordt uitgelegd. De handleiding is voorzien van foto's die de inrichting van de vitrines laten zien. De teksten en foto's zijn op de achterpanelen gemonteerd. De vitrine bij het paneel 'Licht' met de achterkantbescherming van de merklap wordt, voor beveiliging, op het achterpaneel bevestigd met bout en moer. De kleine vitrines bij 'Ongedierete' en 'Invloeden op elkaar' worden met klitteband bevestigd. De volgorde ziet u aan de hand van de teksten. De handleiding is voorzien van een check-list per unit.

Kosten, vervoer en reservering

De huur van de tentoonstelling bedraagt f 200,- per maand (excl. BTW). U moet zelf het vervoer regelen. Voor het vervoer heeft u een kleine vrachtauto nodig. Russisch berkentriplex is zo zwaar dat een busje het gewicht niet aankan.

Wilt u alleen één van de projectpanelen huren dan zijn de kosten f 50,- per maand (excl. BTW).

De tentoonstelling is te bespreken bij de Stichting Kunst en Cultuur Noord-Holland, Jack Schoenmaker, 023-5319139.

Het Deltaplan in percentages

Afgelopen september werd de Cultuurnota 1997-2000, 'Pantser of Ruggraat' aan de Tweede Kamer gepresenteerd. Hierin maakt staatssecretaris Nuis zijn plannen bekend voor het Deltaplan voor het Cultuurbehoud voor niet-rijksinstellingen in de periode 1997-2000. Hij stelt een dramatische afbouw van het huidige budget voor van f 6 miljoen naar f 1,5 miljoen voor de jaren 1999 en 2000.

Na 2000 zal het Deltaplan niet meer bestaan. Hoewel ten tijde van dit schrijven de Cultuurnota 1997-2000 nog niet door de volksvertegenwoordiging is goedgekeurd, is de Mondriaan Stichting zich aan het beraden over hoe om te gaan met de aangekondigde bezuinigingen. In het kader hiervan proberen wij cijfers over de Deltaplanbestedingen in beeld te krijgen.

Deze cijfers gebruiken wij tevens voor een evaluatie van de uitvoering van het Deltaplan in de afgelopen periode. In dit artikel treft u de eerste bevindingen aan.

Het Deltaplan is indertijd snel uit de grond gestampt: er was ineens een groot budget beschikbaar waarvoor met voortvarendheid een goed plan werd ontwikkeld. Het Deltaplan is over het algemeen een successtory, maar in het begin heeft men een paar steekjes laten vallen. De uitgangssituatie voor niet-rijksmusea is nooit gedefinieerd. Ook is nooit is onderzocht hoe groot de achterstanden in behoud waren, en waaruit deze bestonden. Hierdoor is niet met harde cijfers aan te geven hoe ver we in de achterliggende periode zijn opgeschoten met het inhalen

van achterstanden in behoud. De Mondriaan Stichting heeft in haar notitie 'Zoden aan de Dijk' dan ook gepleit voor een inventarisatie van de nog bestaande achterstanden bij niet-rijksmusea alvorens de hoogte van het budget voor de tweede Deltaplanperiode vast te stellen. Dit is echter niet gebeurd, waardoor het toegezegde budget voor de komende jaren niet op een reële behoefte is gebaseerd, maar op de wens om te bezuinigen. Een tweede probleem bij de opzet van het Deltaplan was het ontbreken van een evaluatiesysteem dat van meet af aan parallel aan de uitvoering liep. Hierdoor is bijvoorbeeld niet bekend welke invloed de toenmalige invoering van de zogenaamde 'verruimingsmaatregel'* heeft gehad.

Onderzoek besteding behoudsbudget

De Mondriaan Stichting zal dus moeten roeien met de riemen die zij heeft. Om toch enig houvast te hebben bij het inperken van het Deltaplan in de komende periode is onlangs een onderzoek gedaan naar de besteding van het behoudsbudget in 1994. Het jaar 1994 is representa-

tief omdat in dat jaar een record aantal behoudsprojecten (138) is verwerkt. Dit was het jaar van de bekende 'overvraag'. Om hieraan het hoofd te bieden is een regeling ontwikkeld, op basis waarvan alle projecten vanaf 1994 zijn beoordeeld. De uitkomsten van de evaluatie zijn gerelateerd aan de in de regeling gestelde prioriteiten. Het gaat echter om een momentopname waardoor geen uitspraken gedaan kunnen worden in vergelijkende zin over een bepaalde periode. Daarnaast is het onderzoek gebaseerd op cijfermateriaal waardoor de conclusies alleen kwantitatief van aard zijn. Desondanks is over de uitvoering van het Deltaplan voor het eerst cijfermateriaal beschikbaar dat gerelateerd is aan de beleidsprioriteiten voor behoud.

Prioriteiten en resultaten

Wat waren de prioriteiten? In de eerste plaats kregen collectiegerichte plannen de voorkeur boven objectgerichte plannen. Dit bleek lastig te onderzoeken met de 'kale' cijfers. Vooral bij het industrieel erfgoed (bijvoorbeeld een locomotief, een stoomzeesleepboot of een zeilend vrachtschip) kan het object de hele collectie zijn en vaak zelfs de totale instelling. Daarnaast betrof 8% van de aanvragen objecten die voorkomen op de lijst behorende bij de Wet Behoud Cultuurbezit (WBC). WBC aanvragen worden sowieso met voorrang behandeld. 45% Van de aanvragen werd echter ingediend door niet-musea. Over het algemeen werden aanvragen voor de conservering van een enkel object gedaan door kleine instellingen of niet-musea (bijvoorbeeld kerken en buitenplaatsen). Hoewel dit 45% van de aanvragen betrof, was slechts 25% van het budget hiermee gemoeid. Op basis daarvan zou gesteld kunnen worden dat de doelstelling 'collectiegericht' gerealiseerd is.

Over de auteur

Coby Reitsma is projectmedewerker bij de Mondriaan Stichting en is onder andere belast met de uitvoering van het Deltaplan voor het Cultuurbehoud voor niet-rijksinstellingen.

Laurien Saraber is doctoraal student Culturele Studies aan de Universiteit van Amsterdam en heeft dit onderzoek in opdracht van de Mondriaan Stichting uitgevoerd.

door: Coby Reitsma
en Laurien Saraber

Het Deltaplan in percentages

Passieve conservering

De tweede prioriteit was passieve conservering boven actieve conservering. Het leek de Mondriaan Stichting belangrijker om veel erfgoed voor een verder verval te behoeden dan een klein deel op te knappen. Op het eerste gezicht leek deze prioriteit niet gehaald te worden: 35% van het budget betrof actieve, 30% passieve conservering. Deze percentages hebben echter alleen betrekking op de projectonderdelen die de Mondriaan Stichting rechtstreeks kon ondersteunen en houden dus geen rekening met de 'verruimingsmaatregel'. Deze cijfers hebben betrekking op alle aanvragen, ook die van niet-musea. De verhouding actief/passief bij de musea was gunstiger: 28% respectievelijk 33%.

34% Van het budget werd besteed in het kader van de 'verruimingsmaatregel'. Deze maatregel betreft altijd passieve conservering. Door dit gegeven in de cijfers te verwerken, ziet het resultaat er heel wat gunstiger uit: 64% passieve conservering en 35% actieve conservering. Als u dan bedenkt dat 33% van de toegekende projecten betrekking had op depotinrichting, dan mogen we concluderen dat het Deltaplan een groot deel van het museale erfgoed

voor een verder verval heeft behoed. Ook hier is dus toch de doelstelling gehaald.

Samenwerkingsprojecten

Als laatste ging de voorkeur uit naar samenwerkingsprojecten en projecten gericht op de verbetering van de infrastructuur. Voor de uitvoering hiervan heeft de Mondriaan Stichting veel te danken aan de inzet van de museumconsulenten. Wij denken hierbij aan de grote landelijke klimatiserings- en dozenprojecten, het Noordhollandse schilderijenproject en het papierproject in de Gooise musea. Verbetering van de infrastructuur gebeurde veelal in NMV-verband, de restauratoren-databank is hier een voorbeeld van. In totaal ging het om ruim 9% van het budget. Hoewel dit geen slechte score is, zouden wij, om echt te bepalen of onze prioriteitsstelling gewerkt heeft, ook moeten beschikken over gegevens van de voorgaande jaren. De Mondriaan Stichting zal de gegevens uit dit onderzoek gebruiken om een kwantitatieve indicatie te krijgen van de gevolgen van eventuele aanpassingen in de nieuwe Deltaplan-regeling. Doorslaggevend zullen echter de kwalitatieve gevolgen zijn, waar wij, in overleg met onze adviseurs, ons een beeld van zullen vormen.

* Verruimingsmaatregel

Omdat de Mondriaan Stichting maximaal 40% bijdraagt aan de kosten van een behoudsproject, moet een instelling zelf de resterende 60% opbrengen. Instellingen mogen ook de investeringen in beheersapparatuur en technische en klimatologische voorzieningen op bouwkundig gebied (die zelf niet voor financiële ondersteuning in aanmerking komen) meetellen in de totale projectkosten. ■

Aangeboden

Inrichtingsmaterialen

Het Noordbrabants Museum in Den Bosch biedt de inrichtingsmaterialen van de tentoonstelling *De Muze als motor* te koop aan. Het betreft schotten en panelen van hoge kwaliteit. Meer informatie over afmetingen en prijzen is te verkrijgen bij de heer A. van der Wijst, hoofd Interne Dienst van het Noordbrabants Museum, telefoon 073-6877806.

Inrichtingsmaterialen

Het Frans Halsmuseum in Haarlem biedt de prielachtige bouwsels/decorstukken die gemaakt zijn voor de tentoonstelling *Aardse Paradijzen* ter overname aan. Voor verdere informatie kunt u terecht bij de heer C. Grotenhuis, hoofd Algemene Zaken van het Frans Halsmuseum, telefoon 023-5164200.

Antieke voorwerpen

Een particulier biedt te koop aan: een verzameling antieke karren, kruiwagens, zaaimachines en handgereedschap afkomstig uit Zeeland, Limburg, Brabant en Friesland. Voor meer informatie: mevrouw Hezik-Hoorn, telefoon 073-5112910.

